

ยุคที่ 2 : ระบบโรงเรียน

เนื่องจากการศึกษาของโรงเรียนคริสตังในยุคที่ 2 เป็นยุคที่ได้รับอิทธิพลจากทั้งปัจจัยภายใน คือความเชื่อทางศาสนา และการดำเนินงานของคณะนักบวชที่ถือการจัดการศึกษาให้แก่เด็กชายหญิง เป็นหน้าที่หนึ่งในฐานะที่เด็กเหล่านี้ล้วนเป็นบุตรของพระเจ้า และอิทธิพลจากปัจจัยภายนอก คือ นโยบายการจัดการศึกษาของรัฐบาล ที่มีผลต่อการจัดการศึกษาโดยคณะนักบวชซึ่งเป็นคนต่างชาติ ต่างศาสนา และสอนเด็กคริสตังซึ่งจำนวนมากเป็นเด็กต่างชาติ ในแง่ของเอกภาพและความมั่นคงของประเทศควบคู่ไปกับการรับนวัตกรรมทางการศึกษาเข้ามาใช้ประโยชน์แก่เด็กไทย การนำเสนอผลการศึกษาก็จำเป็นต้อง นำเสนอให้เห็นอิทธิพลและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยลำดับของปัจจัยทั้งสอง โดยแยกเป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ ดังนี้คือ

ตอนที่ 1 นโยบายการจัดการศึกษาของรัฐบาลที่มีผลต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนคริสตัง

ตอนที่ 2 บทบาทของมิสซังและคณะนักบวช สำคัญในช่วงก่อตั้งโรงเรียนในสังกัดของรัฐ : ภราดาคณะเซนต์คาเบรียล ภคินีคณะเซนต์ปอล เดอชาร์ทและภคินีคณะอัสสัมชัญ
รายละเอียดของแต่ละตอนมีดังนี้

ตอนที่ 1 นโยบายการจัดการศึกษาของรัฐบาลที่มีผลต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนคริสตัง

1.1 การวิเคราะห์ลักษณะสำคัญของการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาโดยรัฐ
ที่ท่าของพระมหากษัตริย์ รัฐบาลและสังคมไทยต่อนักบวชคาทอลิกและการจัดการศึกษาในประเทศไทย

การจัดการศึกษาของไทยนั้น มีแม่บทหลักในการจัดในรูปแบบของโครงการศึกษาหรือแผนการศึกษาแห่งชาติมาตั้งแต่สมัยแรกเริ่มของการจัดระบบการศึกษาตามแนวใหม่ที่มีการจัดหลักสูตรชั้นเรียน และระยะเวลาเรียนแน่นอน

การจัดการศึกษาในช่วงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นการรับเอาความเจริญแบบใหม่ ตามแบบตะวันตกอย่างเต็มที่ การศึกษาเป็นไปอย่างมีระบบแบบแผน มีการใช้หลักสูตรที่แน่นอน มีโรงเรียนเป็นสถานที่ในการจัดการศึกษา จึงเรียกได้ว่าเป็นยุคของการปฏิรูป (Age of Reform) หรือยุคของการทำให้ประเทศทันสมัย (Age of Modernization) อย่างแท้จริง (วุฒิชัย นวลศิลป์, 2516)

สาเหตุของการปฏิรูปการศึกษาพอประมวลได้ 2 ประการ คือ สาเหตุจากภายนอก ได้แก่ ภัยคุกคามจากประเทศจักรวรรดินิยมตะวันตกและการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมการศึกษาในระบบโรงเรียนของประเทศตะวันตก และสาเหตุภายใน คือ ความต้องการบุคคลผู้มีความรู้มารับราชการ (ปก แก้วกาญจน์, 2531)

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ขึ้นครองราชย์ ท่านได้เสด็จประพาสยุโรป ได้ทรงพบเห็นความเจริญของบ้านเมือง การจัดระเบียบสังคมและทรงกลับมาพร้อมกับความตั้งใจที่จะปรับปรุงบ้านเมืองให้ศิวิไลซ์ พระองค์ทรงเล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาที่เป็นการยกระดับ "คุณภาพ" ของพลเมืองและส่งผลถึงการพัฒนาบ้านเมืองทุกด้านให้เจริญ เป็นที่นับถือของชาวต่างประเทศ

ขณะนั้นศาสนาคริสต์กำลังมีบทบาทต่อสังคมไทยในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านการศึกษา ซึ่งในกรณีนี้ โรงเรียนที่บาทหลวงได้ก่อตั้งขึ้นตั้งแต่ในสมัยพระนารายณ์หรือในรัชกาลที่ 4 ไม่ได้เป็นโรงเรียนในความหมายปัจจุบัน แต่เป็นโรงเรียนที่มีลักษณะใกล้เคียงกับ "โรงเรียน" ในวัดไทยที่มีพระภิกษุเป็นผู้สอนจะแตกต่างกันที่เนื้อหาวิชา และครูผู้สอนเท่านั้น ซึ่งของฝรั่งมีเนื้อหาที่กว้างกว่าจึงถือเป็นการสอนในโรงเรียนที่ยังไม่มีระบบ ดังที่จะเกิดขึ้นเมื่อรัฐรับรองระบบการศึกษาในโรงเรียน ตามแบบตะวันตกแล้ว (เสรี พงศ์นิศ, 2527)

ดังมีข้อความที่ระบุไว้ใน "ประกาศตั้งโรงเรียนชั้นมูลศึกษา" ดังนี้

...ผู้หนึ่งผู้ใดปรารถนาจะตั้งโรงเรียนในชนินมูลศึกษา
เป็นโรงเรียนมูลสามชั้นต่ำ หรือโรงเรียนมูลสามชั้นสูง ชั้น ก็ได้
ให้นับว่าเป็นโรงเรียนชะเลยศักดิ์ หรือจะเป็นแต่อาจารย์สอนตามลำพัง

ไม่ตั้งเป็นโรงเรียนมีศิษย์ต่ำกว่า 10 คนลงมากตั้งได้หรือโรงเรียนเดิมตามวัดตั้งไว้แล้วไม่มีอาจารย์สอนแล้ว แม้จะมีผู้หนึ่งผู้ใดมีศรัทธาจะเกอกลุให้ตั้งขึ้นใหม่ก็ตั้งได้ให้มาขออนุญาตต่อกระทรวงพระธรรมการ ถ้าเห็นสมควรแล้วจะให้อนุญาตให้ตั้งตามประสงค์ แลโรงเรียนชะเลยคักดี หรืออาจารย์จะสอนตามลำพังไม่ตั้งเป็นโรงเรียนเช่นนั้น ถ้าจะเรียกค่าธรรมเนียมเรียนแก่นักเรียน เป็นการอดหนุนเจือจานแก่การเล่าเรียนแล้ว ก็ให้แจ้งความต่อเจ้าพนักงานให้ทราบพิกัด เมื่อเห็นสมควรแล้ว เจ้าพนักงานกระทรวงพระธรรมการจะอนุญาตให้

จาก "ลายพระหัตถ์เกี่ยวกับการศึกษา" ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส (2414) หน้า 102-103 ได้เขียนถึงลักษณะของโรงเรียนเอกชน ไว้ว่า

...โรงเรียนที่เอกชนตั้งขึ้นตามต้องการ ไม่ได้กำหนดตามท้องที่เป็นโรงเรียนชะเลยคักดี ต่อไปเป็นโรงเรียนใหญ่ มีประโยชน์แก่บ้านเมืองมากเหลือกำลังผู้จัดการจะบำรุง จึงได้รับพระราชทานพระราชทรัพย์ช่วยอุดหนุนตามสมควร

...โรงเรียนชะเลยคักดี ในสมัยนี้ได้รับตั้งแต่ชั้นตรี การบำรุงโดยวิธีนี้ เจ้าหน้าที่ไม่ต้องรับผิดชอบ ในเมื่อค่าบำรุงไม่พอจ่าย เป็นหน้าที่ของผู้จัดการจะต้องเรียไรเพิ่มเติมเอง เป็นอบายให้ตั้งโรงเรียนได้มากกว่าใช้วิธีจัดเอาเอง

...โรงเรียนเมือง โรงเรียนแขวง โรงเรียนชะเลยคักดี จะแบ่งเป็น 3 ชั้น มีนักเรียนร้อยคนขึ้นไปเป็นชั้นเอก 75 คนขึ้นไปเป็นชั้นโท 50 คนขึ้นไปเป็นชั้นตรี 25 คนขึ้นไปเป็นชั้นจัตวา ยังไม่นับว่าเป็นโรงเรียนในการบำรุง

ลักษณะการจัดการศึกษาระหว่างปี พ.ศ. 2435-2458 นั้น

มีลักษณะการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนในหัวเมือง โดยรัฐให้อำนาจในการจัดการศึกษาแก่ท้องถิ่นโดยตรง มีวัดเป็นสถานที่เรียนและมีพระสงฆ์ เป็นผู้ให้การอบรมสั่งสอนศิษย์ มีประกาศตั้งโรงเรียนชั้นมูลศึกษา พุทธศักราช 2435 และกระทรวงธรรมการได้ประกาศใช้เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน ร.ศ. 11 ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 9 ร.ศ. 111 หน้า 92 นอกจากนี้ในประเทศยังให้อำนาจแก่บุคคลทั่วไปในการจัดตั้งโรงเรียนด้วย ดังสาระในประกาศที่ว่า

“...ผู้หนึ่ง ผู้ใดปรารถนาจะตั้งโรงเรียนในชั้นมูลศึกษา เป็นโรงเรียนมูลศึกษาชั้นต่ำ หรือโรงเรียนมูลสามัญชั้นสูงชั้นก็ได้ ให้นำว่าเป็นโรงเรียนชะเลยศักดิ์... หรือโรงเรียนเดิมตามวัด ที่ตั้งไว้แล้วไม่มีอาจารย์สอนแล้ว แม้ผู้หนึ่งผู้ใดมีศรัทธาเกื้อกูล ให้ตั้งขึ้นมาใหม่ก็ตั้งได้ ให้มาขออนุญาตต่อกระทรวงพระธรรมการ ถ้าเห็นสมควรแล้วจะให้อนุญาตให้ตั้งตามประสงค์...”

ในประกาศดังกล่าวระบุให้เห็นว่า โรงเรียนมูลศึกษาในขณะนั้นเริ่มที่จะใช้หลักสูตรแบบเรียนหลวงบ้างแล้ว โดยเฉพาะโรงเรียนในพระอารามหลวง แต่ในคำประกาศดังกล่าวไม่ปรากฏการให้ใช้แบบเรียนหลวงแก่โรงเรียนชะเลยศักดิ์ (เอกสารเรื่องจัดการศึกษาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2511) ทำให้เป็นข้อที่น่าสังเกตได้ว่า โรงเรียนชะเลยศักดิ์ น่าที่จะมีอิสระในการเลือกสรรหลักสูตรมาดำเนินการเรียนการสอนให้แก่นักเรียนหรือบริหารงานวิชาการเอง แต่ต้องอยู่ในการสอดส่องดูแลและตรวจมาตรฐานการศึกษา จากเจ้าหน้าที่ของกระทรวงธรรมการ (ภาณุวัฒน์ ภัคดีวงศ์, 2540)

พ.ศ. 2448 กระทรวงศึกษาธิการได้เข้ามามีบทบาทในการควบคุมโรงเรียนราษฎร์ (โรงเรียนกรุงเทพคริสเตียนวิทยาลัย (พ.ศ. 2395) โรงเรียนกุลสตรีวังหลัง (พ.ศ. 2417) และโรงเรียนอัสสัมชัญ (พ.ศ. 2428)

ในช่วงระยะเวลานี้ โรงเรียนราษฎร์ซึ่งมีคนไทยเป็นเจ้าของก็ได้รับการจัดตั้งขึ้นมาชื่อโรงเรียนบำรุงวิทยา

การให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามีกำหนดในโครงการและแผนการศึกษาฉบับต่าง ๆ เป็นลำดับมา ทั้ง ๆ ที่ถือกันว่าการจัดการศึกษาเป็นภารกิจสำคัญของรัฐ การเข้ามามีส่วนร่วมจัดของเอกชนนี้ ในแผนการศึกษาฉบับต่าง ๆ มักถือว่าเป็นการแบ่งแรงไปจากรัฐ และในแต่ละโครงการ แต่ละแผนการศึกษามีข้อกำหนดไว้แตกต่างกันดังนี้

ในโครงการศึกษา พ.ศ. 2441 มีกล่าวไว้ในส่วนของการแบ่งชนิดของสถานศึกษา ซึ่งสมัยนั้นเรียกว่า โรงเรียนเชลยศักดิ์ โดยในโครงการนั้นแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ โรงเรียนเชลยบำรุง คือโรงเรียนที่ "ได้รับความบำรุงอุดหนุนจากรัฐบาลเป็นบางส่วน นอกนั้นได้รับความอุดหนุนและทุนจากบุคคล แต่กรมศึกษาธิการต้องการเล่าเรียนนั้น และอนุญาตเงินที่จะช่วยอุดหนุนนั้นแล้ว แต่อาคารของโรงเรียนนั้นที่ได้จัดการสอนเพียงไร" สถานศึกษาเอกชนอีกประเภทคือ โรงเรียนเชลยศักดิ์นอกบำรุง ซึ่งหมายถึงโรงเรียนที่ "ไม่ได้รับความบำรุงอุดหนุนจากรัฐบาล และกรมศึกษาธิการไม่ได้เกี่ยวในการบังคับปกครองแต่อย่างใด" อย่างไรก็ตามก็คงอยู่ในความควบคุมของรัฐ "ลักษณะการแบ่งสถานศึกษาเอกชนเช่นนี้มีความคล้ายคลึงกับการแบ่งในปัจจุบันมาก และแสดงให้เห็นว่าการอุดหนุนสถานศึกษาเอกชนนั้นรัฐได้จัดทำมาตั้งแต่สมัยเริ่มต้นของการจัดระบบโรงเรียนทีเดียว

ในโครงการศึกษา พ.ศ. 2445 และ พ.ศ. 2456 มิได้มีข้อกำหนดเกี่ยวกับสถานศึกษาเอกชนและการอุดหนุนไว้ สำหรับในโครงการศึกษา พ.ศ. 2464 เอ่ยถึงแต่เพียงว่าโรงเรียนราษฎร์เป็นเพียงโรงเรียนประเภทหนึ่งเท่านั้นมิได้มีรายละเอียดเกี่ยวกับการอุดหนุน เพราะในสมัยนั้นมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์แล้ว โครงการศึกษานั้นจึงกำหนดไว้ว่า "โรงเรียนราษฎร์ ได้แก่ โรงเรียนตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พงศ. 2461"

ข้อกำหนดเกี่ยวกับการแบ่งแรงทางการศึกษา ที่ปรากฏเป็นครั้งแรกในแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475 กล่าวว่า "ในการจัดให้มีโรงเรียนทุกประเภท ทั้งสามัญและวิสามัญ จนพอถึงจำนวนและความต้องการของพลเมืองนั้น รัฐใช้วิธีแบ่งแรง คือจัดตั้งขึ้นเองบ้าง และยอมให้บุคคลหรือคณะจัดตั้งตามความปรารถนาของเขาบ้าง" พร้อมกันนั้นยังได้ระบุอีกว่า พ.ร.บ. ประถมศึกษา พ.ศ. 2464 รัฐรับอุปถัมภ์โรงเรียนประชาบาลด้วยการให้เงินบำรุง ท่านว่ารัฐอาจอุปถัมภ์โรงเรียนราษฎร์เช่นเดียวกันได้ ตามระเบียบที่กระทรวงธรรมการจะได้กำหนดไว้

จะเห็นว่าแผนการศึกษาฉบับนี้ อ่างเหตุผลของการที่รัฐเข้าอุดหนุนโรงเรียนราษฎร์ว่าเมื่อรัฐให้การอุดหนุนโรงเรียนที่ประชาชนในท้องถิ่นร่วมกันจัดตั้งในรูปแบบโรงเรียนประชาบาลแล้ว รัฐก็อาจจะอุดหนุนโรงเรียนราษฎร์ได้ด้วยเหตุผลเช่นเดียวกัน

แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479 กำหนดว่า "ในการจัดให้มีสถานศึกษานั้น รัฐใช้วิธีแบ่งแรงคือรัฐจัดตั้งขึ้นเองบ้าง ยอมให้เทศบาล (ประชาบาล) จัดตั้งขึ้นบ้าง และยอมให้คณะหรือเอกชนจัดตั้งตามความปรารถนาของตนบ้าง" ในส่วนที่เกี่ยวกับการอุปถัมภ์โรงเรียนราษฎร์นั้น กำหนดไว้คล้ายคลึงกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2475 กล่าวคือ กำหนดว่า "รัฐอาจรับอุปถัมภ์โรงเรียนราษฎร์ตามระเบียบที่จะได้กำหนดไว้ก็ได้"

จะเห็นได้ว่าการแบ่งแรงในแผนการศึกษาฉบับนี้ มิใช่เป็นการแบ่งแรงให้เฉพาะโรงเรียนราษฎร์เท่านั้น ยังกำหนดว่าการที่รัฐยอมให้เทศบาลอันเป็นการปกครองท้องถิ่น จัดและยอมให้ประชาชนในท้องถิ่นจัดโรงเรียนที่เรียกว่าประชาบาลนั้น การยอมให้จัดดังกล่าวเป็นการแบ่งแรงทางการศึกษาเช่นเดียวกับการยอมให้เอกชนจัดตั้งโรงเรียนราษฎร์นั้น

สำหรับการอุดหนุนสถานศึกษาเอกชนนั้น แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2494 กำหนดว่า "รัฐรับอุปถัมภ์โรงเรียนราษฎร์ตามระเบียบซึ่งกระทรวงศึกษาธิการกำหนด" ซึ่งข้อความคล้ายคลึงกับแผนฯ พ.ศ. 2479 สำหรับแผน พ.ศ. 2503 กำหนดว่า "รัฐพึงส่งเสริมโรงเรียนราษฎร์ และอุดหนุนตามระเบียบที่กำหนดไว้" ทั้งนี้เพื่อรับการส่งเสริมให้เอกชนจัดตั้งโรงเรียนขึ้นตามนัยที่กำหนดในการแบ่งแรง

ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 มิได้ระบุเรื่องการแบ่งแรงไว้ แต่ก็ได้กล่าวถึงเรื่องการศึกษาเอกชนไว้ชัดเจนกว่าแผนฯ ฉบับอื่น ๆ โดยอาจแยกได้เป็น 2 ส่วนคือ ส่วนที่เกี่ยวกับการเปิดโอกาสให้เอกชนร่วมจัด กับส่วนที่เกี่ยวกับการส่งเสริมทางด้านวิชาการ

สาระสำคัญของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2504-2509 มีนโยบายเน้นการพัฒนาการศึกษาภาคบังคับเป็นสำคัญ สาระประการหนึ่งของนโยบาย ระบุว่า

ให้เยาวชนของชาติได้รับการศึกษาในระดับประถมศึกษาและการศึกษาภาคบังคับโดยทั่วถึง และให้มีมาตรฐานสูงขึ้น เพิ่มระดับการศึกษาภาคบังคับจาก 4 ปี เป็น 7 ปี ให้ทั่วประเทศประกาศภายในเวลาอันเหมาะสม

พ.ศ. 2461 กระทรวงธรรมการประกาศใช้ พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 เป็นครั้งแรกเพื่อวางระเบียบการปกครองโรงเรียนราษฎร์ ทั้งราชอาณาจักรและชำระตัวบทกฎหมายที่เกี่ยวกับโรงเรียนราษฎร์ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ข้อความในพระราชบัญญัติแบ่งเป็น 5 ลักษณะ คือ การตั้งและเปิดโรงเรียนราษฎร์ การครอบงำโรงเรียนราษฎร์ การเปิดเลิกโรงเรียนราษฎร์ โรงเรียนอนุบาลและวิธีพิจารณาและลงโทษ

พ.ศ. 2464 ได้มีการประกาศใช้ พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 ซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ. 2464 มีสาระสำคัญคือ บังคับให้เด็กทุกคนที่มีอายุตั้งแต่ 7 ปี บริบูรณ์ เรียนหนังสืออยู่ในโรงเรียนจนอายุ 14 ปี บริบูรณ์ โดยไม่ต้องเสียเงินค่าเล่าเรียน ถ้าใครฝ่าฝืนแล้วผู้ปกครองจะมีโทษถูกปรับ

ตอนปลายรัชกาลที่ 6 (พ.ศ. 2463- 2468) ประเทศไทยต้องประสบปัญหาจากภาวะเศรษฐกิจโลกตกต่ำหลังสงครามโลกครั้งที่ 1

ครั้งต่อมาในรัชกาลที่ 6 ก่อนหน้าที่จะได้ตราพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ออกมาใช้บังคับ ก็ปรากฏศัพท์ใหม่ออกมาสำหรับใช้เรียกโรงเรียนประเภทนี้อีกอย่างหนึ่งว่า "โรงเรียนบุคคล" ดังปรากฏอยู่ในรายงานหัวข้อที่กระทรวงธรรมการได้ทำการปรึกษาดทกลงกับกระทรวงนครบาล ในเรื่องการจัดการศึกษาเบื้องต้นสำหรับทวยราษฎร์ในกรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. 2454 มีความตอนหนึ่งที่สมาคมครูโรงเรียนราษฎร์ (2514) ระบุไว้ ดังนี้

โรงเรียนจำแนกโดยประเภทเงินที่ใช้สำหรับใช้สอย

โรงเรียนถ้าจำแนกโดยประเภทเงินที่ใช้สอยบำรุงโรงเรียน

ก็แบ่งได้เป็นสามชนิด คือ

ก. โรงเรียนที่ใช้เงินเบิกตรงต่อกระทรวงพระคลัง

มหาสมบัติ ในงบประมาณของกรมศึกษาธิการ เรียกว่าโรงเรียน

รัฐบาล

ข. โรงเรียนที่อาณัติประจำบาลจัดตั้งขึ้น และบำรุงด้วยเงินภักดีภาษีอากร เงินล่วยหรือเงินอื่นใดตามแต่จะหาได้ เรียกว่าโรงเรียนประจำบาล

ค. โรงเรียนที่บุคคลหรือหมู่คณะตั้งขึ้นด้วยทุนของเขาและมีจำกัดประโยชน์ใด ๆ เฉพาะหมู่คณะใด ๆ ทั่วไป เรียกว่าโรงเรียนบุคคล"

สรุปได้ว่าก่อนหน้าที่เราจะมีคำว่า "โรงเรียนราษฎร์" ขึ้นใช้นั้น เราเคยเรียกชื่อโรงเรียนประเภทนี้ว่า "โรงเรียนเซลยัคกัด" หรือ "โรงเรียนบุคคล" มาก่อน

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ใน พ.ศ. 2475 การศึกษาได้ถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองอีกครั้งในช่วงสมัยที่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ด้วยการนำการศึกษาเป็นเครื่องมือในารกล่อมเกลางานทางการเมือง เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติตามแนวทางรัฐนิยม ที่รัฐบาลได้ประกาศใช้ในขณะนั้นจึงเป็นไปตามบริบททางการเมืองของประเทศและของโลกในขณะนั้นด้วย

ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2475 มีความมุ่งหมายที่ระบุไว้ชัดเจนว่า รัฐยังมีอำนาจควบคุมเรื่องการจัดการศึกษาในโรงเรียนทุกประเภทอยู่ แต่ก่อนอนุญาตให้เอกชนเข้าร่วมจัดการศึกษาได้ ดังรายละเอียดในข้อ 4 และ 5 ต่อไปนี้

4. รัฐย่อมทราบได้ซึ่งสิทธิในการศึกษาแก่พลเมือง รัฐจึงทรงไว้ซึ่งอำนาจควบคุมการอบรมสั่งสอนกุลบุตรกุลธิดาในโรงเรียนประจำบาลและโรงเรียนราษฎร์

5. ภายในบังคับแห่งข้อความในข้อ 4 และพระราชบัญญัติอื่น ๆ บุคคลใด ๆ หรือประจำบาล อาจได้รับอนุญาตจากรัฐบาลเพื่อจัดตั้งโรงเรียนให้การศึกษาแก่กุลบุตรกุลธิดา

ประเภทโรงเรียนจำแนกตามเจ้าของผู้ออกทุน ซึ่งแผนการศึกษาฉบับนี้
ได้ระบุไว้อย่างละเอียดดังนี้

17. โรงเรียนแบ่งโดยประเภทเจ้าของผู้ออกทุนทรัพย์สินหรือดำรงไว้ มี 3 ประเภท คือ

โรงเรียนรัฐบาล ได้แก่ โรงเรียนที่รัฐบาลออกทุนตั้งหรือดำรงอยู่ โรงเรียนประชาบาล ได้แก่ โรงเรียนซึ่งประชาบาลออกทุนตั้งหรือดำรงอยู่ตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 ได้แก่ โรงเรียนของบุคคลหรือคณะซึ่งตั้งขึ้น และหรือดำรงอยู่ด้วยทุนของเขา ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461

18. ในการจัดใหม่โรงเรียนทุกประเภท ทั้งสามัญและวิสามัญศึกษา จนพอกับจำนวนและความต้องการของพลเมืองนั้น รัฐใช้เงินแบ่งแรง คือจัดตั้งขึ้นเองบ้าง และยอมให้บุคคลหรือคณะจัดตั้งตามความปรารถนาของเขาบ้าง

และรัฐยังมีหน้าที่ในการตรวจโรงเรียนทุกโรงเรียน รวมถึงโรงเรียนราษฎร์ด้วย ดังที่ระบุไว้ในข้อที่ 26 ว่า

26. ให้มีการตรวจโรงเรียนทุกชั้น ทุกประเภท อันเป็นแขวง จังหวัด มณฑลที่วราชอาณาเขต เพื่อควบคุม แนะนำ ตรวจสอบและรักษาการให้เป็นไปตามประกาศนี้ และกฎข้อบังคับของกระทรวงธรรมการ

ตามแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475 แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ประเภท คือสามัญศึกษาและวิสามัญศึกษา สำหรับชั้นประถม มีลักษณะการจัดตั้งนี้คือ

1. สามัญศึกษา

แบ่งชั้นประถมเป็น 4 ปี คือเรียนตั้งแต่ประถมปีที่ 1-4 โดยจัดชั้นเสียใหม่ คือให้จัดพวก ก ข ก กา หรือที่เรียกว่าชั้นเตรียมประถมเดิมเป็นประถมปีที่ 1 ส่วนประถมปีที่ 1, 2, 3 เดิม ให้เรียกเป็นประถมปีที่ 2, 3, 4 ตามลำดับ เมื่อเรียนจบประถมปีที่ 4 แล้ว ต้องเรียนต่อประถมวิสามัญอีก 2 ปี

2. วิสามัญศึกษา

ประถมวิสามัญนี้ (รับช่วงจากประถมสามัญปีที่ 4) แบ่งเป็น 2 ชั้นคือ ชั้นประถมปีที่ 5-6 กำหนดเวลาเรียนชั้นละ 1 ปี รวม 2 ปี เมื่อเรียนจบประถมปีที่ 6 สอบไล่ได้จึงจะนับได้ว่าจบประโยคประถมบริบูรณ์ เป็นอันนับบังคับตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา

ในเวลานี้โรงเรียนรัฐบาล ประชาบาล และโรงเรียนราษฎร์ดำเนินการสอนตามหลักสูตรหลวงที่ได้ตราไว้แล้วสำหรับประถมศึกษา หรือตามหลักสูตรอื่นที่ได้รับอนุญาตจากการประมาณการว่ามีทัดเทียมทันกับวิชาสามัญที่สอนในประถมปีที่ 5 ที่ 6 นั้น ให้เลือกวิชาที่เหมาะสมแก่เพศและท้องถิ่นและโรงเรียนประถมจะสอนมัธยมสามัญปีที่ 1 ที่ 2 แทนประถมปีที่ 5 ที่ 6 เหมือนแต่ก่อนไม่ได้ นอกจากจะตั้งเป็นโรงเรียนมัธยมขึ้นอีกส่วนหนึ่ง

ส่วนการจัดชั้นเรียนในระดับประถมศึกษา มีชื่อเรียก 3 ลักษณะ ดังนี้

1. โรงเรียนที่มีคนเรียนไม่เกินประถมปีที่ 4 เช่นที่เป็นฐานเบื้องต้นของโรงเรียนมัธยมตั้งอยู่ในโรงเรียนมัธยมนั่นเอง ให้เรียกว่า "โรงเรียนประถม"
2. โรงเรียนประถมที่มีชั้นเรียนประถมวิสามัญด้วย ให้เรียกว่า "โรงเรียนประถมบริบูรณ์"
3. โรงเรียนที่มีชั้นเรียนเฉพาะประถมวิสามัญเป็นเอกเทศ คือไม่มีชั้นประถมสามัญรวมอยู่ด้วย ให้เรียกว่า "โรงเรียนประถมวิสามัญ"

ปลายปี พ.ศ. 2484 - กลางปี พ.ศ. 2488 ได้เกิดสงครามโลกครั้งที่สอง มีผลกระทบต่อประเทศไทยเป็นอย่างมาก ภายหลังสงครามสงบลงจำเป็นต้องฟื้นฟูประเทศในทุก ๆ ด้าน รวมทั้งด้านการศึกษาด้วย

ภายหลังสงคราม รัฐบาลมีความจำเป็นที่จะต้องทำนุบำรุงประเทศเป็นการใหญ่ รวมทั้งการศึกษาด้วย ประกอบกับประเทศไทยได้รับความช่วยเหลือจากองค์การระหว่างประเทศในการปรับปรุงการศึกษาหลายประการ นโยบายในการจัดการศึกษาของรัฐบาลจึงเด่นชัด และมีความสำคัญเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2494 ยังกำหนดการศึกษาภาคบังคับไว้ว่าให้เด็กทุกคนเรียนอยู่ในโรงเรียนจนกว่าจะพ้นเกณฑ์บังคับ ซึ่งหมายถึงว่าต้องเรียนอยู่ในโรงเรียนจนอายุย่างเข้าปีที่ 15 เป็นอย่างน้อย และต้องเรียนจนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ส่วนแนวการจัดการศึกษานั้น รัฐบาลยังเป็นผู้จัดอยู่เช่นเดิม แต่ก็แบ่งแรงให้เอกชนช่วยจัดด้วย ดังระบุไว้ในแนวจัดการศึกษาข้อ 16, 17, 20 และ 21 ดังนี้

16. รัฐพึงถือว่าการศึกษามีความสำคัญเป็นอันดับแรก

ในกิจการของรัฐ

17. รัฐพึงส่งเสริมและบำรุงการศึกษา

การจัดระบบการศึกษาเป็นหน้าที่ของรัฐโดยเฉพาะ - สถานศึกษา
ทั้งปวง ย่อมอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของรัฐ

20. การจัดให้มีสถานศึกษานั้น รัฐใช้วิธีแบ่งแรง

คือรัฐจัดเองบ้าง และยอมให้คณะหรือเอกชนจัดในส่วนที่ให้การศึกษาดำกว่าชั้นอุดมศึกษาบ้าง

21. รัฐรับอุปถัมภ์โรงเรียนราษฎร์ ตามระเบียบ

ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้

และแนวการจัดการศึกษายังครอบคลุมถึงการรับผู้สอนอีกด้วย ดังระบุไว้ใน

ข้อที่ 24

24. สถานศึกษาทั้งปวงพึงใช้ผู้สอนที่มีประกาศนียบัตร

หรือปริญญาหรือใช้ผู้เชี่ยวชาญให้เหมาะแก่ประเภทและชั้นของการศึกษา

รวมถึงด้านการควบคุมดูแล และจัดการด้านการวัดและประเมินผลในโรงเรียนด้วย ซึ่งระบุไว้ในข้อที่ 25 ว่า

25. รัฐมีอำนาจหน้าที่ควบคุมแนะนำและตรวจสอบการศึกษาในสถานศึกษาและจัดการสอบไล่ชั้นต่าง ๆ ตามระเบียบ ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการ กำหนดไว้

แผนการศึกษาฉบับนี้ส่วนที่เปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการจัดการศึกษาชั้นประถมศึกษา ดังนี้ คือ รัฐบาลบังคับให้ทุกคนต้องเรียนรู้จนจบประถมศึกษาปีที่ 4 เท่ากันทุกคน

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 ได้ระบุให้การเรียนรู้ในระดับประถมศึกษาแบ่งออกเป็นสองประโยค คือ ประโยคประถมศึกษาตอนต้น 4 ชั้น และประโยคประถมศึกษาตอนปลาย 3 ชั้น

ส่วนแนวการจัดการศึกษาของแผนการศึกษาฉบับนี้ รัฐยังมีอำนาจสูงสุดในการจัดการศึกษา และยังใช้วิธีแบ่งแรงให้เอกชนช่วยจัดอีกด้วย ดังที่ระบุไว้ในข้อที่ 19, 20, 23 และ 24 ดังนี้

19. รัฐพึงส่งเสริมและบำรุงการศึกษาโดยถือว่าการศึกษามีความสำคัญในระดับแรกแห่งกิจการของรัฐ

20. การจัดระบบการศึกษาเป็นหน้าที่ของรัฐโดยเฉพาะ สถานศึกษาทั้งปวงย่อมอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของรัฐ

23. การจัดให้มีสถานศึกษานั้น รัฐใช้วิธีแบ่งแรงคือ รัฐจัดเองบ้าง และส่งเสริมให้คณะหรือเอกชนจัดในระดับที่ต่ำกว่าอุดมศึกษาบ้าง

24. รัฐพึงส่งเสริมโรงเรียนราษฎร์และอุดหนุนตามระเบียบที่กำหนดไว้

1.2 การจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาของคาทอลิก โดยรวม

เนื่องจากในยุคนี้มีบุคลากรที่สำคัญในการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาของสถานศึกษาคาทอลิก ซึ่งมีพัฒนาการต่อมาโดยลำดับ และเกี่ยวข้องกับระบบการจัดการศึกษาของไทย ซึ่งจำแนกได้เป็น 3 สมัย ที่สำคัญ ดังนี้

จากรายงานประจำปีของมิสซังสยามที่เขียนรายงานไปถึงสำนักวาติกันที่กรุงโรมในปี ค.ศ. 1885 (พ.ศ. 2428) หน้า 70 พระคุณเจ้าหลุยส์ เวย์ เขียนไว้ว่า

"โรงเรียนสำหรับเด็กชายชื่อ โรงเรียนอัสสัมชัญ

อยู่ในความดูแลของคุณพ่อกลอมเบต์. โรงเรียนนี้มีนักเรียนถึง 75 คนแล้ว นักเรียนมาจากลูกของชาวยุโรป, ลูก คหบดีชาวจีน และยังมีลูกของข้าราชการไทยระดับสูงอีกด้วย. นักเรียนบางคนเป็นลูกชาวยุโรป, ลูกคหบดีชาวจีน และยังมีลูกของข้าราชการไทยระดับสูงอีกด้วย นักเรียนบางคนเป็นลูกชาวยุโรปที่ทอดทิ้งไว้เป็นภาระของเรา และมีลูกของคริสตังด้วย การสอน ใช้ 3 ภาษาคือภาษาฝรั่งเศส ภาษาอังกฤษและภาษาไทย. มีการห้ามมิให้เรียนภาษายุโรป 2 ภาษาพร้อมกัน "เพราะจะทำให้เรียนได้ช้า ดังนั้น บิดามารดาของเด็ก จำต้องเลือกระหว่างภาษาฝรั่งเศสและภาษาอังกฤษ และเมื่อเด็กโตขึ้น และผู้ปกครองต้องการ ก็อาจให้ลูกของตนเรียนได้ทั้งสองภาษา." เด็กทุกคนต้องเรียนภาษาไทย พระมหากษัตริย์มิได้ทรงเฉยเมยในเรื่องนี้ พระองค์ทรงแสดงความพอพระทัยต่อสมเด็จพระสังฆราชและ ทรงมอบเงินช่วยเหลือบ้างด้วย

จากรายงานในปี ค.ศ. 1888 (พ.ศ. 2431) หน้า 76 ทำให้ทราบว่า นอกจากมีการก่อตั้งโรงเรียนที่กรุงเทพฯ แล้ว ยังมีการแพร่กระจายโรงเรียนไปยังต่างจังหวัดอีกด้วย และโรงเรียนที่มีขึ้นในยุคนี้มักจะอยู่ในความดูแลของนักบวชหรือเณรที่ได้รับการฝึกฝนมาเพื่อการแพร่ธรรม โดยเฉพาะ ดังข้อความที่ระบุต่อไปนี้

โรงเรียนสำหรับชนพื้นเมือง ที่ตั้งอยู่ในกลุ่มคริสตชนทุกแห่ง ที่ใช้เป็นที่พักหลักของสงฆ์มิชชันนารีด้วย ให้ผลดีมาก ไม่ว่าจะที่กรุงเทพฯ หรือตามต่างจังหวัด

โรงเรียนสำหรับเด็กชาย บางแห่งก็อยู่ในความดูแลของเณรที่กำลังฝึกงานเพื่อช่วยแบ่งเบาภาระของมิชชันนารี บางแห่งก็อยู่ในความดูแลของคริสตังที่ดื่มนม การศึกษา และยินดีทำงานที่นำสรรเสริญ

โรงเรียนที่ตั้งขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนอัสสัมชัญ ได้ผลิตนักเรียนที่มีความสามารถสูง ในสังคมจนเป็นที่ยอมรับของทางราชการ ดังรายงานประจำปีใน ค.ศ. 1896 (พ.ศ. 2439 หน้า 90 ว่า

“โรงเรียนอัสสัมชัญที่กรุงเทพฯ ภายใต้การดูแลของ คุณพ่อคอลมเบต์ โดยมีพระสงฆ์ชาวคณะช่วย 2 องค์ และครูมารวาส 9 คน กับอาจารย์ไทยอีก 2 คน ขณะนี้โรงเรียนก้าวหน้าไปได้อย่างรวดเร็ว คุณพ่อคอลมเบต์บันทึกไว้ว่า “จำนวนนักเรียนในขณะนั้นถึง 380 คน ครึ่งหนึ่งเป็นเด็กต่างศาสนา ลูกของขุนนางผู้ใหญ่หรือคนไทยที่ร่ำรวย เด็กเหล่านี้บางคนก็กลับใจมานับถือนพระศาสนาของเรา มีเด็กที่กลับใจประมาณปีละ 15 คน นักเรียนรุ่นแรกของเราในปัจจุบันทำงานบริหารบ้านเมืองในส่วนต่าง ๆ บางคนก็ทำงานอยู่ที่ประเทศลาว เพื่อทำหน้าที่เป็นล่ามให้แก่เจ้าหน้าที่ชั้นสูงที่พอใจในผลงานของพวกเขา”

คุณพ่อคอลมเบต์ลงท้ายจดหมายของท่านว่าสถานที่เรียนมิใช่พอเพียง

กับความต้องการที่เพิ่มขึ้นทุกที ตอนที่เรากำลังสร้างโรงเรียน
เพื่อถวายแด่พระนางพรหมจารีมารีย์นั้น เราเชื่อว่าเราได้สร้าง
โรงเรียนที่ใหญ่โตแล้ว แต่ทว่าในขณะที่นั้นคนแคบเกินไปเสียแล้ว

จากรายงานประจำปีใน ค.ศ. 1896 (พ.ศ. 2439) หน้า 90 ระบุว่า

“โรงเรียนของซิสเตอร์เซนต์ไมรีที่กรุงเทพฯ เช่นกัน มีนักเรียน
160 คน เกือบทั้งหมดเป็นลูกครึ่งฝรั่ง คือเป็นลูกสาวของบิดาชาวยุโรปและ
มารดาคนไทย โรงเรียนนี้เช่นเดียวกัน คือต้องขยายให้ใหญ่ขึ้น คุณแม่
อธิการบดีแลเห็นความจำเป็นที่จะไม่รับนักเรียนประจำ จะต้องเป็นนักเรียน
ไปมาพลาถก่อน และจะต้องเดินทางไกลมาโรงเรียนทุกวัน จึงจำเป็นจะ
ต้องมีสถานที่กว้างสำหรับนักเรียนประจำ เพราะคาดกันว่า ในไม่ช้า
เด็กหญิงคนไทยน้อย ๆ จะมาโรงเรียนของซิสเตอร์กันมากขึ้น เช่นเดียวกับ
กับพวกพี่น้องที่เป็นผู้ชาย ซึ่งที่สุดก็พากันมาเรียนที่โรงเรียนอัสสัมชัญกัน
ขณะนั้นหลานสาวของผู้สำเร็จราชการคนก่อน 3 คน และธิดาเลี้ยงของ
เจ้าฟ้าอีก 1 คน เข้ามาเรียนในโรงเรียนเป็นตัวอย่างแล้ว สมัยก่อน
คนไทยไม่ยอมคลุกคลีกับต่างชาติทั้งทางด้านขนบธรรมเนียมและประเพณี
แต่บัดนี้ความคิดได้เปลี่ยนไปและสถานการณ์กำลังจะเปลี่ยนไปทุกวันนี้เวลา”

แสดงให้เห็นว่าโรงเรียนคาทอลิกของนักเรียนหญิงมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง
มีการขยายความเจริญเติบโตของสถานศึกษา มีการวางแผนการศึกษา วางแผนการรับนักเรียน
ซึ่งส่งผลต่อภาพลักษณ์ของสถานศึกษาจนเป็นที่ยอมรับของสังคมโดยรวม จนบุคคลในราชวงศ์
ชั้นสูงส่งลูกหลานมาเข้ารับการศึกษา จึงเป็นการหักเหของแนวความคิดทางสังคม กล่าวคือ
คนไทยโดยเฉพาะบุคคลชั้นสูงในสังคมเริ่มเปลี่ยนความคิดเปิดรับสังคมกับชาวต่างชาติ นับว่า
เป็นผลสำเร็จในระดับหนึ่งของโรงเรียนคาทอลิกในยุคนั้น

จากรายงานประจำปีใน ค.ศ. 1896 (พ.ศ. 2439) หน้า 90 ระบุว่า

“โรงเรียนของมิสซัง เรา ใช้ภาษาไทยทั้งที่กรุงเทพฯ และที่ต่างจังหวัด มีครูเป็นผู้ดูแลสำหรับเด็กชาย และมิสเซอร์ในเมืองสำหรับเด็กหญิง นับ เป็นภาระที่จำเป็นและหนักทีเดียว เพราะขณะนั้นยังต้องเปิดโรงเรียนขึ้นใหม่ เนื่องจากกลุ่มคริสตชนใหม่กำลังขยายเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ จะเป็นการยากลำบากเพียงใด สำหรับคริสตังใหม่ที่ไม่รู้จักอ่านหนังสือ และจะต้องจดจำข้อความจริงทางศาสนาที่ได้ยินมา เรื่องนี้เป็นความจริงทีเดียว โดยเฉพาะเมื่อเขาอาศัยอยู่ห่างไกลจากวัด และไม่สามารถมาฟังคำสอนได้ทุกวันอาทิตย์ หากเขารู้จักอ่านหนังสือ เขาก็สามารถหนังสือเกี่ยวกับพระศาสนาติดตัวได้ทุกแห่ง วันอาทิตย์ก็สามารถอ่านบทสวดภาวนาที่ยาว ซึ่งใช้สวดในวันสำคัญทางศาสนาได้ เมื่อเขาอ่านได้เช่นนั้น แทนที่จะลืมสิ่งที่เคยเรียนรู้มา ก็กลับจะมีความรู้เพิ่มเติมมากขึ้น ในหลายท้องที่ โดยเฉพาะที่เมืองหลวง เด็ก ๆ มาโรงเรียนแทบตลอดทั้งปี แต่มิใช่เด็กจากพวกกลุ่มคริสตชนที่สามารถไปโรงเรียนได้นานเช่นนี้ได้ คือนานประมาณ 9-10 เดือนต่อไป ในฤดูหนาวจะเป็นการยากที่จะบังคับผู้ปกครองให้ส่งเด็ก ๆ มาโรงเรียนได้อย่างสม่ำเสมอทุกวัน เราจึงต้องลดเวลาเรียนลง เหลือปีละ 5-6 เดือน คือให้เรียนในช่วงเวลาที่แต่ละครอบครัวมีงานน้อยลง เท่าที่ผ่านมาระยะเวลา 5-6 เดือนต่อไป จนถึงได้รับศีลมหาสนิทครั้งแรก ก็พบว่าเพียงพอสำหรับสิ่งที่จำเป็น เพื่อที่จะเป็นคริสตังที่ดี และปฏิบัติหน้าที่ของตนได้ตามมาตรฐานของเขา”

เห็นได้ว่าเป็นการพัฒนารูปแบบของตำราเรียน ถึงแม้ว่าในยุคนั้นจะใช้ตำราอื่นเกี่ยวกับพระคัมภีร์ทางศาสนาก็ตาม เป็นจุดเริ่มต้นของตำราเรียนในยุคต่อมา นอกจากนี้การมีระเบียบปฏิบัติประจำในเรื่องการฟังคำสอนในวันอาทิตย์ จึงเป็นกิจกรรมที่เสริมทางการศึกษาอีกรูปแบบหนึ่ง และถือได้ว่าเป็นจุดเด่นของโรงเรียนคาทอลิกในการทบทวนและเผยแพร่ศาสนาแก่นักเรียนและประชาชนทั่วไป

จากรายงานประจำปีใน ค.ศ. 1903 (พ.ศ. 2446) หน้า 109-110
มีรายละเอียดว่า

"ในแต่ละวัด เช่นเดียวกับในกลุ่มคริสตชนต่าง ๆ ที่ชนบท มีโรงเรียนเพื่ออบรมให้การศึกษาแก่พวกเด็กทั้งชายและหญิง โดยสอนเป็นภาษาพื้นเมืองก่อนปี 180 มีแต่โรงเรียนแบบนั้น แต่เมื่อปี 1880 เป็นต้นมา ชาวยุโรปที่จำนวนมากขึ้นที่กรุงเทพฯ ลุก ๆ ของพวกเขาเริ่มเติบโตใหญ่ ดังนั้นมิสซังคาทอลิกจึงต้องดูแลอบรมเยาวชนเหล่านั้นเท่าที่จะทำได้ ยิ่งกว่านั้น ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศต่าง ๆ ก่อให้เกิดมีการติดต่อค้าขายมากยิ่งขึ้นทุกที เราเห็นความจำเป็นที่จะต้องสร้างโรงเรียนเพื่อสอนภาษาฝรั่งเศส และภาษาอังกฤษ เป็นภาษาต่างประเทศ ภาษาฝรั่งเศสเพราะการอยู่ติดกับโคชินไชน่า ภาษาอังกฤษเพราะเป็นภาษาการค้า ดังนั้น จึงได้มีการสร้างโรงเรียนอัสสัมชัญขึ้น เพื่อสนองความต้องการที่เกิดขึ้นนี้ คุณพ่อกลอมเบต์ผู้ก่อตั้งโรงเรียนนี้ และ คุณพ่อแก็งติง ได้ทุ่มเทความกังวลใจและความเหนื่อยยากมากสักเพียงใด พระญาณสอดส่องได้ประทานรางวัลแก่ความพยายามของคุณพ่อทั้งสอง สองปีมาแล้วที่ภราดาคณะเซนต์คาเบรียลเข้ามาช่วยเหลือพวกเรา ทำให้สถาบันดังกล่าวเจริญต่อเนื่องกันไปได้ดังเดิม

"นักเรียนเก่าในขณะที่ความสามารถในการทำงานบ้างก็ทำอาชีพในบริษัทการค้า บ้างก็รับราชการในกระทรวงต่าง ๆ เช่น กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงมหาดไทย การรถไฟ กรมไปรษณีย์ หรือกรมชลประทาน ฯลฯ"

"คนหนุ่มเหล่านี้ซึ่งได้รับการฝึกอบรมจากโรงเรียนอัสสัมชัญ แม้จะมีใช้คริสต์ตั้งส่วนมาก แต่ทุกคนก็นับถือครูบาอาจารย์ของตน ถึงพวกเขาจะมีได้เรียนคำสอนกันอย่างจริงจัง แต่ก็เรียนรู้จากการค้นคว้าด้วยกับสถาบันของเรา และทราบว่ามนุษย์มาจากพระเป็นเจ้า และจะต้องกลับไปหาพระเป็นเจ้า"

แสดงให้เห็นว่า การเจริญเติบโตของสถานศึกษาคาทอลิกและจากการผลิตนักเรียนเข้าสู่สังคม เอื้ออำนวยในการติดต่อแลกเปลี่ยนทางการค้า จนเกิดการเล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาในวิชาภาษาต่างประเทศและส่งเสริมให้เรียนกันมากขึ้นในเวลาต่อมา นอกจากนี้ผู้สำเร็จการศึกษาได้เข้าไปทำงานใน แต่ละส่วนของสังคมและหน่วยงานมากขึ้น โดยเฉพาะการเข้าสู่ราชการมากขึ้น เป็นความสำเร็จของสถานศึกษามากขึ้น และด้วยจริยธรรมที่เคยได้รับการอบรมบ่มนิสัย สถานศึกษาคาทอลิก ทำให้ศิษย์เก่ายอมรับนับถือในตัวครู-อาจารย์และเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความแข็งแกร่งของระบบการศึกษาของสถาบันดังกล่าวเช่นกัน

จากรายงานประจำปีใน ค.ศ. 1903 (พ.ศ. 2446) หน้า 110 ระบุว่า

"โรงเรียนของซิสเตอร์แซนต์ไมร์ ก็ได้ผลตอบแทนทดแทนกัน เป็นโรงเรียนที่สนองต่อความต้องการในปัจจุบัน ถึงกระนั้นก็ โรงเรียนสำหรับเด็กชายและโรงเรียนสำหรับเด็กหญิงยังจะต้องพัฒนาไปกว่าเดิม เพราะลูกของชาวยุโรปเพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกที่ พวกเขาตกเป็นภาระของพวกเราในการอบรมให้การศึกษา น่าเสียดายที่เด็กผู้นำสงสารเหล่านี้ แทบทั้งหมดมิได้เกิดจากการสมรสถูกต้องตามกฎหมาย และมีมารดาเป็นคนต่างศาสนา.."

จากรายงานนี้แสดงให้เห็นถึงจิตตารมณ์ทางศาสนาที่ผู้เป็นศาสนิกจะต้องปฏิบัติ โดยเฉพาะการพัฒนาคนของศาสนจักรที่ต้องการสนับสนุนให้ลูกหลายของชาวคริสต์ตั้งที่เป็นยุโรป ได้รับการศึกษาอย่างเพียงพอ

แต่อย่างไรก็ตามการแพร่กระจายของสถานศึกษาคาทอลิกก็มีตลอดเวลา โดยมีแนวความคิดที่จะกระจายการตั้งสถานศึกษาไปยังภูมิภาคอื่น ๆ ตามความต้องการของสังคม ดังจะมีรายละเอียดในรายงานประจำปี ค.ศ. 1906 (พ.ศ. 2449) หน้า 124 ว่า

โรงเรียนอัสสัมชัญ กรุงเทพฯ -- "โรงเรียนอัสสัมชัญซึ่งก่อตั้งมาได้ 20 ปีแล้ว ได้เริ่มต้นอย่างแน่นแฟ้น มีการเลือกเด็กคริสตังบางคน มาเป็นนักเรียนรุ่นแรก เด็กเหล่านี้ฉลาด ความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของพวกเขาในวิชาสาขาชนประเภทต่าง ๆ เป็นที่ประจักษ์ในไม่ช้า พออย่างเข้าปีที่สาม กลุ่มของคนที่ต่างศาสนา มาเป็นนักเรียน นักเรียนเหล่านี้ส่วนใหญ่ตั้งใจเรียนดี ยังความปลื้มใจมาสู่ครูและผู้ปกครอง เช่นนแม่และ จำนวนนักเรียนจึงเพิ่มขึ้นทุกปี ปัจจุบันมีถึง 506 คน ความสำเร็จเช่นนี้ นำความปลื้มปิติและให้กำลังใจเรา แต่ก็เป็นเรื่องที่เรากำลังห่วง ในขณะเดียวกัน เพราะสถานที่ยังเรียนเริ่มคับแคบลง และเราก็ไม่อยากจะปฏิเสธจำนวนนักเรียนที่คาดว่าจะเพิ่มขึ้นทุกปี

"ชื่อเสียงของบราเดอร์ครุเซเชนต์คาเบรียล ที่ดูแลโรงเรียนอัสสัมชัญ เป็นที่เลื่องลือกันไปจนถึงนอกเขตเมืองหลวง...

1.2 สภาพการจัดการศึกษาในสมัยพระสังฆราชแปร์รอส

(ค.ศ. 1909 - 1947 / พ.ศ. 2452 - 2490)

จากรายงานประจำปีใน ค.ศ. 1910 (พ.ศ. 2453) หน้า 145

ระบุว่า

"งานที่ใกล้ชิดกับโรงเรียนอัสสัมชัญอีกอย่างหนึ่งได้เกิดขึ้น โดยอาศัยความบากบั่นของผู้ตั้งโรงเรียนและความร่วมมือของบราเดอร์ คือ การวางรากฐานจัดตั้งสมาคมผู้กระทำความดีใหม่แห่ง วัดอุปประสงค์ ของบราเดอร์จัดตั้งคือ เพื่อเป็นศูนย์รวมเยาวชน โดยจัดให้มีสิ่งบันเทิงต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อศีลธรรม การแสดงดนตรี การละเล่น และการอภิปราย นอกจากนี้ ยังเป็นการป้องกันมิให้พวกเขาหลงใหลในรื่นเริงของชีวิตในเมือง ขณะเดียวกัน ก็ช่วยให้พวกเขารักษาและเพิ่มพูน การศึกษา แบบคริสตังที่พวกเขาเคยได้รับมาก่อน

จะเห็นได้ว่าเมื่อนักเรียนได้สำเร็จการศึกษาแล้วได้กลับมาสร้างความเจริญให้แก่สถาบัน โดยการสนับสนุนให้มีการจัดทำกิจกรรมเสริมหลักสูตรให้แก่สถานศึกษา ทั้งนี้เพื่อช่วยให้เยาวชนที่อยู่ในวัยที่ล่อแหลมต่อการหลงไปในทางเสียหายได้คงคุณภาพชีวิตที่มีคุณภาพ และคงความเป็นคริสตังที่ตีไว้ได้

จากรายงานประจำปีใน ค.ศ. 1910 (พ.ศ.2453) หน้า 145 ระบุว่า

"โรงเรียนคอนแวนต์ 2 แห่ง คือที่เซนต์โยเซฟ (มีนักเรียนประจำ) และที่อัสสัมชัญ (มีแต่เด็กเรียนไปเช้าเย็นกลับ) สำหรับที่เซนต์โยเซฟ มีนักเรียน 138 คน ที่อัสสัมชัญมี 70 คน จำนวนนักเรียนกำลังเพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกที สำหรับโรงเรียนและสถานสงเคราะห์ต่าง ๆ ที่ซิสเตอร์เซนต์ปอลฯ จัดตั้งขึ้นทั่วกาลหว่าร์ วัดซางตาครู้ส และที่แปดริ้ว มิได้ให้ผลมากนัก แต่เราก็ทราบว่าความพยายามอย่างต่อเนื่อง โดยมีความไว้วางใจในพระญาณสอดส่องของพระเป็นเจ้า จะบุกเบิกต่อสู้กับปัญหาต่าง ๆ ทั้งหมดจนสำเร็จได้มิใช่หรือ?

"สิ่งที่เรายังขาดอยู่อีก คือ สถานที่อบรมครูสำหรับโรงเรียนระดับประถมศึกษาของเราและฝึกคนแปลคำสอนในกลุ่มคนจีน นี่เป็นเรื่องที่เราก็อิงไม่ทราบว่าจะทำได้อย่างไร เนื่องจากความขัดสนของเรา แต่งานประเภทนี้เป็นเรื่องที่มีความจำเป็นมากจนทุกวันนี้

การขยายตัวอย่างรวดเร็วของโรงเรียนคริสต์ตั้งทั่วประเทศตามชุมชนคริสต์ตั้งที่เกิดขึ้น ในยุคนั้นทำให้จำนวนของนักเรียนมีมากขึ้นและมีความต้องการครูสูงจนเป็นความขาดแคลนที่เป็นปัญหาของโรงเรียนคริสต์ตั้งระดับประถมศึกษาหลายแห่ง

รายงานประจำปีใน ค.ศ. 1913 (พ.ศ. 2456) หน้า 160 ระบุว่า

"เมื่อ 40 ปีที่ผ่านมา แทบไม่มีโรงเรียนในกรุงสยามเลย มีแต่โรงเรียนคาทอลิก ที่เปิดตามกลุ่มคริสต์ตั้งต่าง ๆ และเป็นที่ยังพวกเด็กคริสต์ตั้ง ได้เรียนคำสอนพร้อมกับเรียนวิชาสามัญอื่น ๆ บ้าง เมื่ออิทธิพลยุโรปเริ่มแทรกซึมเข้ามาในกรุงสยาม ทางมิสซังซึ่งคาดการณ์ไว้ว่าจะต้องมีการเปลี่ยนแปลง ลงมือดำเนินการก่อนด้วยการจัดตั้งโรงเรียนอัสสัมชัญ ตอนแรกหลายคนเห็นว่าเป็นเรื่องเนื้อฝืนจะมีผลร้ายมากกว่าผลดี แต่ตั้งแต่จัดตั้งมา โรงเรียนนี้มีผลงานดีเด่นมากมาย อาศัยโรงเรียนนี้ เราได้มีผู้ใหญ่รับศีลล้างบาปหลายร้อยคน และศิษย์เก่าจำนวนมากที่ทำงานมีตำแหน่งสูง ๆ อยู่ในกอง กรม กระทรวงต่าง ๆ เนื่องจากข้าราชการเหล่านั้นเคยติดต่อสัมพันธ์กับคุณพ่อและภรรยาที่อยู่ทุก ๆ วัน ระหว่างรับการศึกษาอยู่ พวกเขาจึงอยู่ในฐานะที่ตกกว่าผู้อื่น ๆ ในการที่จะช่วยขจัดปัดเป่าเรื่องใส่ความนินทาต่าง ๆ ซึ่งตัวมารชอบเอามาใช้ทำร้ายเรา

"ทางมิสซังยังขอภคินหลายคนจากยุโรป มาดำเนินงาน
ด้านการศึกษาและฝึกอบรมหญิงจากครอบครัวที่มือนจะกิน ปัจจุบัน
ภคินคณะ เช่นตปอลฯ ดูแลหอพักนักเรียนประจำ และโรงเรียนซึ่งมี
นักเรียนรวมกันจำนวนเกือบ 300 คนในกรุงเทพฯ และยังมีอีก
2 โรงเรียน ซึ่งยังไม่เจริญ แต่ก็คงจะเจริญขึ้นในไม่ช้า

จากรายงานประจำปีใน ค.ศ.1918 (พ.ศ. 2451) หน้า 177-178)

ระบุว่า

"การจัดตั้งสถานที่ให้การศึกษาอบรม พร้อมทั้งมีกิจการกุศล
ต่าง ๆ ด้วย เป็นเครื่องมือที่ประเสริฐสุดในการทำให้คนต่างศาสนา
ยอมมาติดต่อกับเรา และทำให้เขาพอใจ : เราสังเกตเห็นได้
จากความพอใจที่เกิดขึ้นในโรงเรียนอัสสัมชัญของภราวดา และโรงเรียน
ต่าง ๆ ของภคิน จำนวนนักเรียนเพิ่มขึ้นอย่างไม่หยุดยั้ง แม้ว่าทางรัฐบาล
และโปรเตสแตนต์ก็ได้เปิดโรงเรียนคล้ายคลึงกันขึ้นมาด้วย ในโรงเรียน
ระดับประถมของเรา จำนวนนักเรียนขึ้น ๆ ลง ๆ ทุปี เพราะเด็กออกจาก
โรงเรียนไปเมื่อได้รับศีลมหาสนิทอย่างสง่าแล้ว

"เมื่อเดือนกรกฎาคม นี้ มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติว่าด้วย
ระเบียบโรงเรียนต่าง ๆ เมื่อก่อนนั้นจัดตั้งโรงเรียนกำหนดระเบียบ
ออกมาใช้เอง : ในอนาคต โรงเรียนทั้งหลายต้องมีครูที่มีวุฒิ มีผู้ตรวจการ
มาตรวจ และมีการสอนภาษาไทยเป็นวิชาบังคับด้วย ดูเหมือนว่าเป็นเรื่อง
ประหลาดที่มีการบังคับสอนภาษาไทย แต่ก็เข้าใจได้ เพราะว่าในกรุงเทพฯ
ทั้งชาวจีน ชาวยุวน ชาวมอญ และชาติอื่น ๆ ต่างก็รักษาภาษาและขนบ
ธรรมเนียมต่าง ๆ ของพวกเขาไว้ เราสอนคำสอน และให้การศึกษาแก่
ผู้อพยพเหล่านี้ โดยใช้ภาษาประจำชาติของพวกเขา และการทำเช่นนี้
บังเกิดผลมาก พวกลูกหลานของชาวยุวนที่สมัครใจติดตามทหารไทยมา

ในปี 1834 ก็เข้าใจภาษาพ่อแม่ของเขาดีกว่าภาษาไทย เรายังสอน
คำสอนคนพวกนี้ โดยใช้ภาษาประจำชาติ ของเขาเหมือนเช่นเคย
ในอดีตเท่าที่สามารถทำได้ แต่การที่ต้องสอนถึง 2 ภาษานั้นเป็นภาระหนัก
ก็จะต้องเปิดใหม่เมื่อมีปัจจัย และหวังว่าคงจะเปิดได้ในเร็ววัน

ภคินคณะเซนต์ปอลฯ ให้การศึกษาแก่เด็ก : โรงเรียนวัดทุ่งหลาย
ของเราอยู่ในความดูแลของภคินพื้นเมือง ซึ่งหากกระแสนี้เรียกให้เป็น
ภคินได้เพิ่มมากยิ่งขึ้น ๆ ขึ้น และยังได้รับการฝึกอบรมสมบูรณ์กว่าแต่ก่อน

จากรายงานฉบับนี้แสดงให้เห็นว่า โรงเรียนคริสตังได้เป็นสถานศึกษาสำคัญ
ในการให้การศึกษาแก่เด็กในที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศทั้งที่เป็นเด็กไทยและเด็กต่างชาติมาเป็น
เวลาหลายสิบปีก่อนที่รัฐบาลจะดำเนินการตั้งโรงเรียนและขยายการศึกษาไปสู่เขตภูมิภาค
อย่างทั่วถึง การที่สถานศึกษาคาทอลิกเปิดดำเนินการสอนขึ้นในประเทศไทย จึงเป็นการจุด
ประกายให้รัฐหันมาให้ความสนใจในการพัฒนาการศึกษาในประเทศ โดยเฉพาะด้านประถมศึกษา
อย่างจริงจัง จนนำไปสู่การประกาศโครงการศึกษาระดับแรก พ.ศ. 2441 เริ่มมีการออกกฎ
ระเบียบ ควบคุมการจัดการศึกษาอันเนื่องมาจากการที่กลุ่มคนชนชาติต่าง ๆ ซึ่งลูกหลานได้รับ
การศึกษาในโรงเรียนคริสตังด้วยภาษาประจำชาติเดิมของเด็ก สามารถคงภาพและวัฒนธรรม
ของตนไว้ได้อย่างเหนียวแน่น ไม่ว่าจะเป็เงิน ญวน มอญ หรือชาติอื่น ๆ รัฐบาลจึงจำเป็นต้อง
ป้องกันการเกิดการแบ่งแยกเผ่าพันธุ์ และพยายามสร้างความเป็นไทย โดยการบังคับให้เรียน
ภาษาไทย ดังปรากฏในโครงการศึกษาระดับ พ.ศ. 2451 และในพระราชบัญญัติโรงเรียน
ราษฎร์ พ.ศ. 2461 ซึ่งกำหนดออกมาเพื่อควบคุมให้โรงเรียนราษฎร์ ดำเนินกิจการเป็นไป
ในรูปแบบเดียวกัน โดยเฉพาะควบคุมโรงเรียนจีน แต่อย่างไรก็ตาม ก็ส่งผลกระทบต่อ
โรงเรียนคาทอลิกด้วยเช่นกัน

จากรายงานประจำปีใน ค.ศ. 1920 (พ.ศ. 2463) หน้า 187 ได้บันทึก
ไว้ว่า

"ภราดาคณะเซนต์คาเบรียล นอกจากนักเรียน 1,700 คน ที่โรงเรียนอัสสัมชัญแล้ว ยังมีอีก 150 คน แล้ว ในโรงเรียนชั่วคราว ที่สามเสน ส่วนโรงเรียนที่เปโตรวู ถึงแม้ว่านักเรียนมีน้อยกว่า พวกท่าน ก็ยังประสบผลสำเร็จน่าพึงพอใจมาก น่าเสียดายที่บรรดาภราดาคณะนี้ เองก็ต้องทุกข์ยากลำบากด้วย เพราะชาวกราดามาช่วยในเวลาที่มีงาน มาก จะต้องทำในสยาม

"ปัญหาเรื่องโรงเรียน เป็นปัญหาที่เราสนใจเอาใจใส่ อย่างร้อนรนอยู่เสมอ ระเบียบต่าง ๆ ของทางราชการ ทำให้วิธี ดำเนินการแบบเก่าขาดตกบกพร่องไป เราได้จัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครู คริสต์ต้งขึ้นมาใหม่บนฐานที่มั่นคงกว่า เมื่อ 8 ปีที่แล้ว โรงเรียนนั้นถูกเปิด ไปในปี 1914 เพราะเหตุการณ์ถูกเกณฑ์ทำสงครามกัน นี่เป็นวิธีเดียว ที่จะได้บุคลากรและช่วยให้โรงเรียนอยู่รอดได้ เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ เดียวกันนั้น จำเป็นจะต้องมุ่งฝึกรวมภคินพนเมือง ให้รับผิดชอบ ดูแลโรงเรียนสำหรับเด็กหญิงมากขึ้น

ในช่วงเวลาดังกล่าวอยู่ในช่วงของสงครามโลกครั้งที่ 1 มิซชันนารี ถูกเรียกกลับไปยังประเทศของตนเพื่อร่วมในกิจกรรมสงคราม และมีการประกาศพระราชบัญญัติ เกี่ยวกับการศึกษา จึงทำให้สถานศึกษาคาทอลิกประสบปัญหาในการดำเนินการเป็นอย่างมาก

จากรายงานประจำปี ค.ศ. 1922 (พ.ศ. 2465) หน้า 196 ระบุว่า

ในจดหมายฉบับหนึ่งที่ นพ. แพร์รอส เขียนถึงเหล่ามิซชันนารี ของท่าน นพ. ประกาศให้พวกท่านทราบว่า ปัญหาเรื่องโรงเรียนมีทาง แก้ไขแล้ว ถึงแม้จะไม่หมดทุกด้านตามต้องการก็ตาม อย่างน้อยก็ทำให้ ยอมรับสิทธิของเรา เกี่ยวกับโรงเรียนต่าง ๆ ของเรา และยังทำให้ เราสามารถสอนคำสอนเด็กคริสตังของเราได้ ซึ่งเรื่องนี้สำคัญกว่าสิ่งอื่น

"อาคารเรียนต่าง ๆ พร้อมทั้งอุปกรณ์ทั้งหมดเป็นกรรมสิทธิ์
ของวัด พวกเด็กคริสตังไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียน โดยมีข้อแม้ว่าต้องช่วยกัน
บำรุงรักษาโรงเรียนของพวกเขา อย่างไรก็ตามเมื่อพวกเขาถูกข้าราชการ
หรือศึกษาธิการ สอบถามเรื่องนั้น พวกเขาจะต้องแสดงหลักฐานการจ่ายเงิน
ตามจำนวนเงินที่ได้จ่ายให้โรงเรียนคาทอลิก

"เด็กคริสตังทุกคน รวมทั้งผู้ที่อาศัยอยู่นอกเขตวัด ก็มิอสรที่จะ
เข้าโรงเรียนคาทอลิก ที่ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้รับรองวิทยฐานะ
การศึกษาแล้ว พวกทุกคนต่างศาสนาในเขตวัดก็อาจสมัครเข้าเรียนใน
โรงเรียนคาทอลิกได้ ถ้าพวกเขาต้องการ และถ้าบิดามารดาของพวกเขา
จ่ายเงินค่าบำรุงโรงเรียน"

มีการยืนยันอย่างเป็นทางการว่าในทุกโรงเรียน มีเสรีภาพในการ
ถือศาสนา ส่วนเรื่องการสอนคำสอนนั้น ก็สามารถสอนเป็นภาษาไทย ญวน
จีน และลาว ได้ในโรงเรียนคาทอลิกของเรา (นิตยสารบิลแดง
ของคณะมิสซังฯ ฉบับเดือนตุลาคม 1922)

ในโรงเรียนเหล่านี้ ต้องมีครูคำสอนทั้งชายและหญิง ที่ได้รับวุฒิปริญญา
อย่างเป็นทางการด้วย มีการจัดโรงเรียนฝึกหัดครูเพื่อวัตถุประสงค์
และอยู่ในความควบคุมดูแลของคุณพ่อแฟร์เลย์ แน่นอน ต้องรออีกหลายปี
กว่าจะมีผลออกมาให้เห็น แต่ความหวังที่จะฝึกครูออกมาได้นั้นกำลังจะ
ได้เห็น เพื่อให้สามารถรับนักเรียนและจ่ายเงินเดือนครูที่จบออกมาได้
จึงมีการจัดตั้งกิจการโรงเรียนขึ้น ซึ่งทุนทรัพย์ก็ได้จากการเรียไประจําปี
ในทุกวัด เงินบริจาคที่ได้รับ จัดส่งให้พระสังฆราช พร้อมกบรายชื่อ
ผู้บริจาคเพื่อทำการประกาศ เงินทั้งหมดที่ได้รับนั้นนำไปใช้ในกิจการ
โรงเรียนทั้งสิ้น (บิลแดง พ.ศ. 1922)

ในช่วงเวลานี้เป็นช่วงเวลาที่เกิดขึ้นหลังจากประกาศใช้พระราชบัญญัติ
ประถมศึกษา พ.ศ. 2454 จึงมีผลให้สถานคาทอลิกต้องเปิดรับเด็กเข้ารับการศึกษาศึกษาในสถาน
ศึกษามากขึ้น รวมทั้งมีผลต่อการกำหนดมาตรฐานครูผู้สอนในสถานศึกษาก็ด้วย ความกดดัน
ที่เกิดขึ้นก่อให้เกิดปัญหาทางการเงิน ซึ่งได้มีการแก้ปัญหาโดยจัดตั้งกิจการโรงเรียน รวบรวม
เงินเรียไประจําปีในทุกวัด ส่งให้พระสังฆราชเพื่อใช้ในกิจการโรงเรียนทั้งสิ้น จึงเห็นได้ว่า
ได้มีการก่อตั้งองค์กรเล็ก ๆ ด้วยความร่วมมือจากวัดและชุมชนเพื่อช่วยทะนุบำรุงโรงเรียนให้
ดำเนินไปได้

"ตอนท้ายของการเข้าเฝ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ทรงแสดงนํ้าพระทัยใคร่จะเสด็จพระราชดำเนินเยือนโรงเรียนอัสสัมชัญ
สักโอกาสหนึ่ง ครึ่งวันที่ 7 พฤษภาคม 1926 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
และสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินโดย
รถยนต์พระที่นั่งมาเยือนโรงเรียน ติดตามด้วยกองทหารรักษาพระองค์
และนางพระกำนัล ทรงพระราชดำเนินเข้าสู่พลับพลาที่จัดไว้ ณ กลาง
สนามทั้งสองพระองค์ประทับนั่งบนพระที่ภายใต้เศวตฉัตร

"เมื่อเสด็จพระราชดำเนินกลับแล้ว ทั้งสองพระองค์ยังทรง
แวะเยี่ยมโรงเรียนอัสสัมชัญคอนแวนต์ ท่ามกลางการเฝ้ารับเสด็จของ
คณะซิสเตอร์เซนต์ปอลฯ และคณะครูนักเรียน จำต้องกล่าวด้วยว่า
ในบรรดานักเรียน มีพระชนมชีพศิษย์ 2 พระองค์ของสมเด็จพระบรม
ราชินีนาถรวมอยู่ด้วยเช่นเดียวกับพระอนุชาองค์เล็กของสมเด็จพระ
รับการศึกษาอยู่โรงเรียนอัสสัมชัญ

"การเสด็จพระราชดำเนินเยือนของทั้งสองพระองค์ครั้งนี้
นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างสูง แก่คณะภราดา และคณะซิสเตอร์
เป็นเครื่องยืนยันว่า การให้การศึกษอบรมของทางคณะ เป็นที่ชื่นชอบ
ของประชาชนในประเทศไทย..."

บทความนี้แสดงให้เห็นว่า มาตรฐานของสถานศึกษาคาทอลิกเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปของสังคม ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินเยือนสถานศึกษาเพื่อทรงทราบละอองธุลีพระบาท ถึงเรื่องของกิจการความก้าวหน้าของสถานศึกษาคาทอลิกดังกล่าว

ในรายงานประจำปีใน ค.ศ. 1926 (พ.ศ. 269) หน้า 221 ระบุว่า

“คุณพ่ออัสดีล ผู้รับผิดชอบด้านคำสอน และเป็นจิตตารธิการของโรงเรียนอัสสัมชัญ กับ โรงเรียนอัสสัมชัญคอนแวนต์ ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับสองโรงเรียนนี้ว่า:

“เช่นเดียวกับในอดีต พวกนักเรียนทำตัวให้เป็นที่น่าพอใจ โดยส่วนรวมในด้านความศรัทธา ความประพฤติจิตตารมณ์และการสนใจเรียนคำสอน ในด้านคำสอนนั้น ผลการสอบคำสอนประจำปี เป็นที่น่าพอใจดังที่พระคุณเจ้าได้เห็นด้วยตัวท่านเอง ได้มีการจัดตั้งคณะพลศีลขึ้นที่โรงเรียนเซนต์โยเซฟคอนแวนต์ ตั้งแต่เดือนตุลาคม ค.ศ.1925 : มีการประชุมสมาชิกคณะพลศีลทุกคน ทุกวันศุกร์ต้นเดือน ส่วนหัวหน้ากลุ่มมีการประชุมทุก 15 วัน ผมสังเกตุด้วยความชื่นชมยินดีว่า คณะพลศีลนี้เป็นพลังกระตุ้นให้พวกเด็ก ๆ มีความศรัทธาต่อศีลมหาสนิท ผมหวังว่าคณะพลศีลจะเป็นเครื่องกระตุ้นให้พวกเด็ก ๆ ศรัทธามั่นคงต่อไป และจะเป็นที่อาหารแห่งพระพรพรทาน สำหรับอารามและมีสังข์ ศูนย์ภาวนาแพร่ธรรมสำหรับพวกเด็กหญิงกำพร้าที่เพิ่งเรียนจบ และพวกศิษย์เก่าได้รับการจัดตั้งขึ้นเช่นกัน ที่โรงเรียนเซนต์โยเซฟคอนแวนต์ ต้นปีมีการประชุมกันทุกเดือน พวกนักเรียนคริสตัง ผู้ใหญ่ที่รับศีลล้างบาป และผู้รับศีลมหาสนิทด้วยความศรัทธา มีจำนวนมากกว่าปีที่แล้วเล็กน้อย ผลอันนี้เป็นเกียรติต่อความศรัทธาอันร้อนรนแจ่มชัด สุขุมรอบคอบและสงบเสงี่ยมของพวกภคินคณะ เซนต์ปอลฯ ซึ่งเสียสละให้กับงานอภิการศึกษาระบบคริสตังแก่เยาวชนไทย ที่โรงเรียนเซนต์โยเซฟคอนแวนต์”

ต้นฉบับ หน้าขาดหาย

จ) โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์คอนแวนต์ ใกล้เคียง ๗
 วัดซื่อเดียวกันที่สามเสน (ภาคเหนือของกรุงเทพฯ) ตั้งขึ้นปี 1906
 มีซิสเตอร์ 4 คน นักเรียน 70 คน ไปมาทุกคน อธิการ : ซิสเตอร์
 เดซีเร

3. ภคินคณะรักไม้กางเขน

อารามพระหฤทัย ที่สามเสน เป็นนวกสถานของภคิน
 ฟ้าเมือง (คณะรักไม้กางเขน) ซึ่งสถาปนาใหม่ในปี 1899 โดย
 คุณพ่อ ค็อนต์ ร่องประมุขมิสซัง (มรณปี 1916) มีภคิน 4 คน
 กับภคินเป็นครูสอนตามวัดต่าง ๆ อีก 30 คน มีนวกเณรราว 60 คน
 มีสถานเลี้ยงเด็กเล็กลูกคนต่างศาสนา สถานรับเด็กหญิงกำพร้า
 อธิการ : ซิสเตอร์ เซราฟีน เดอ เฮซู ปกครอง

ก) อารามพระหฤทัย ที่สามเสน

ข) โรงเรียนแปดริ้วคอนแวนต์ ซึ่งเป็นโรงเรียนหญิง
 และรับเด็กเล็กลูกคนต่างศาสนา อธิการ : ซิสเตอร์ ออกัสติน
 ภคินอยู่ที่นั่นตั้งแต่ปี 1906

4. คณะออร์สลิน ซึ่งมาถึงเดือนพฤศจิกายน 1925 ปกครอง
 โรงเรียนแม่พระลูกประคำ (ใกล้เคียง วัดซื่อเดียวกันที่กรุงเทพฯ)
 มีซิสเตอร์ 5 คน นักเรียนทั้งอังกฤษและไทย 30 คน เรียนแต่ภาษาไทย
 อย่างเดียว 100 คน อธิการ : คุณแม่ มารี แบร์นาร์ด

จากรายงานประจำปีใน ค.ส. 1927 (พ.ศ. 2470) หน้า 231 ระบุว่า

"เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม 1907 พระองค์เจ้าธานีฯ รัฐมนตรี
 ว่าการกระทรวงศึกษาธิการเสด็จเยี่ยม โรงเรียนอัสสัมชัญ พระองค์ได้
 ดำเนินเยี่ยมดูชั้นเรียนต่าง ๆ พิจารณาหนังสือและสมุด ทรงได้ถามพวก
 ครูและนักเรียนเป็นเวลาถึง 3 ชั่วโมง ต่อจากนั้นพระองค์ได้ตรัส

ค) โรงเรียนเซนต์ปอล ที่แปดริ้ว (เป็นหัวเมืองของ
มณฑลหนึ่ง ทางตะวันออกของกรุงเทพฯ) ใกล้ ๆ วัดเซนต์ปอล
มีภราวา 3 ท่าน กับมีครูภราวาส มีนักเรียน 160 คน ตั้งขึ้นเมื่อปี
1920 อธิการ : ภราวา บีแอร์

2. ซีส์เตอร์คณะเซนต์ปอลเดอซารุทร์ เป็นผู้ปกครอง :

ก) โรงเรียนพยาบาลเซนต์หลุยส์ สร้างขึ้นโดย
มิสซิงในปี 1897 รับผิดชอบแบ่งเป็น 3 ชั้น ไม่นับคนจน มีสถานรับ
เลี้ยงเด็กลูกคนต่างศาสนา จำนวนเตียงคนไข้ 40 เตียง มิสซิง
เป็นผู้ออกค่าใช้จ่าย อธิการ : ซีส์เตอร์ คอนาเซียง

ข) โรงเรียนเซนต์โยเซฟคอนเวนต์ รับทั้งเด็กประจำ
เด็กไปมา และมีสถานรับเลี้ยงเด็กกำพร้า มีซีสเตอร์ 20 ท่าน นักเรียน
450 คน ในจำนวนนี้เด็กกำพร้าถึง 60 คน โรงเรียนนี้เริ่มขึ้นเมื่อปี
187 ติดกับวัดแม่พระลูกประคำ ต่อมาโยกย้ายไปเพราะที่ไมพอ ตอนแรก
ซีสเตอร์ คณะเซนต์โมร์ (กระกุมารเยซู) เป็นผู้ปกครองและแต่ละปี
1907 เป็นของภคินีคณะเซนต์ปอลฯ อธิการ : แมร์ แซงต์ ฟรังซัว
เดอ แซงค์มิเชล เป็นผู้ช่วยอธิการแขวงไซ่ง่อนด้วย

ค) โรงเรียนอัสสัมชัญคอนเวนต์ (ใกล้วัดซอกเดียวกัน)
ตั้งแต่ปี 1905 รับนักเรียนไปมา และมีนักเรียนกำพร้า ราว 10 คน
มีซีสเตอร์ 7 ท่าน ครูภราวาสหลายคน นักเรียนมี 400 คน
อธิการ : ซีสเตอร์ อันนา

ง) โรงเรียนช่างตาครู้คอนเวนต์ (ใกล้วัดช่างตาครู้)
อยู่ริมฝั่งขวาของแม่น้ำ ซึ่งแบ่งกรุงเทพฯ ออกเป็นสองฝ่าย ตั้งขึ้นปี
1906 มีซีสเตอร์ 6 คน นักเรียน 190 คน เป็นนักเรียนไปมาแทบทุกคน
สอนหลักสูตรเดียวกับที่โรงเรียนเซนต์โยเซฟฯ และอัสสัมชัญคอนเวนต์
(ฝรั่งเศส อังกฤษ ไทย เย็บปักถักร้อย ศิลปหัตถกรรม) มีเด็กกำพร้า
ประมาณ 10 คน อธิการ : ซีสเตอร์ อังแกล

ให้โอวาททุกคนด้วยไมตรีจิตที่เจือปนด้วยความคิดสงสรว่ว่า กานล่อน
วิชาความรู้เท่านั้นไม่เพียงพอ ต้องอบรมบ่มนิสัยด้วย ทั้งยังเล็งความ
พอพระทัยในผลงาน ความจริงใจและการประกวดประชันคุณภาพดั่งด้น
งานที่เพิ่งสังเกตทอดพระเนตรมา ในพระราชดำริสขมเขยงงานด้าน
การศึกษาของมิลชิ่งคาทอลิกเ็น เป็นโอกาสให้พระองค์ทรงประกาศ
ฝากความหวังไว้กับมิลชิ่งคาทอลิก เพื่อช่วยสนับสนุนค้ำจุนสยามให้
รุ่งโรจน์อง ๆ ขึ้น และให้มการศึกษาที่เจริญพัฒนาอง ๆ ขึ้นไปด้วย

แสดงให้เห็นว่า การที่รัฐมนตรีเจ้ากระทรวงที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

เดินทางมาตรวจเยี่ยมอันเนื่องมาจากพัฒนาการของการจัดการศึกษาของสถานศึกษาคาทอลิก
ในอันที่จะส่งผลต่อระบบการศึกษาในอนาคต เรียกได้ว่าทางราชการได้ให้ความสนใจในการ
ดำเนินการและต้องการโรงเรียนคริสตังมีบทบาทในการช่วยพัฒนาการศึกษาในประเทศไทยให้
เจริญขึ้นต่อไป

ตอนที่ 2 บทบาทของมิสซังและคณะนักบวชสำคัญในช่วงก่อตั้ง โรงเรียนประถมศึกษาในสังกัด
ของรัฐ : ภราดาคณะเซนต์คาเบรียล ภคณิคณะเซนต์บ็อล เดอชาร์ต และภคณิ
คณะจตุรชิน

1. การจัดการศึกษาของคณะภราดาเซนต์คาเบรียล ในประเทศไทย (ตั้งขึ้นในไทย ปี ค.ศ.
1877 หรือ พ.ศ. 2420)

ในปี 1877 บาทหลวง เอบิล กอลมเบต์ พระสงฆ์คณะมิสซังต่างประเทศแห่งปารีส ได้เริ่มอบรมเด็กที่เร่ร่อนตามท้องถนน และต่อมาได้เปิดโรงเรียนสอนอย่างเป็นทางการ ใช้ชื่อว่า "โรงเรียนอาชมชานกอเล็ศ" โดยมีบุคลากรคือ ภราดาที่เดินทางมาสู่ประเทศไทย และมีครูไทยช่วยในการกำกับการแปลงการสอน ซึ่ง ได้ให้ความรู้แก่เด็กเป็นจำนวนมาก ต่อมาได้มีการขยับขยายเปิดสาขาเพิ่มขึ้นเพื่อสนองนโยบายรับใช้สังคม จนสามารถเพิ่มจำนวนโรงเรียนได้เป็น 14 แห่ง ดังนี้

1. โรงเรียนอัสสัมชัญบางรัก กทม.	ก่อตั้งปี พ.ศ. 2428 (ค.ศ. 1885)
2. โรงเรียนเซนต์คาเบรียล กทม.	ก่อตั้งปี พ.ศ. 2463 (ค.ศ. 1920)
3. โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย เชียงใหม่	ก่อตั้งปี พ.ศ. 2475 (ค.ศ. 1932)
4. โรงเรียนอัสสัมชัญพาณิชย กทม.	ก่อตั้งปี พ.ศ. 2482 (ค.ศ. 1939)
5. โรงเรียนอัสสัมชัญศรีราชา ชลบุรี	ก่อตั้งปี พ.ศ. 2487 (ค.ศ. 1944)
6. โรงเรียนเซนต์หลุยส์ ฉะเชิงเทรา	ก่อตั้งปี พ.ศ. 2491 (ค.ศ. 1948)
7. โรงเรียนอัสสัมชัญลำปาง	ก่อตั้งปี พ.ศ. 2501 (ค.ศ. 1958)
8. โรงเรียนอัสสัมชัญธนบุรี กทม.	ก่อตั้งปี พ.ศ. 2504 (ค.ศ. 1961)
9. โรงเรียนอัสสัมชัญระยอง	ก่อตั้งปี พ.ศ. 2506 (ค.ศ. 1963)
10. โรงเรียนอัสสัมชัญอุบลราชธานี	ก่อตั้งปี พ.ศ. 2508 (ค.ศ. 1965)
11. โรงเรียนอัสสัมชัญนครราชสีมา	ก่อตั้งปี พ.ศ. 2510 (ค.ศ. 1967)
12. โรงเรียนอัสสัมชัญ (เอแบค)	ก่อตั้งปี พ.ศ. 2512 (ค.ศ. 1969)

13. โรงเรียนวิริยานุชสถาน ขอนแก่น ก่อตั้งปี พ.ศ. 2513 (ค.ศ. 1970)
14. โรงเรียนอัสสัมชัญสาโรง สมุทรปราการ ก่อตั้งปี พ.ศ. 2522 (ค.ศ. 1979)

ปรัชญา หากบุคคลใดได้รับการส่งเสริมให้มีอิสรภาพภายในและได้รับเสรีภาพอย่างเหมาะสมแล้ว จะเป็นบุคลากรที่ดีของสังคม

เป้าหมาย

1. เพื่อปลูกความสำนึกว่า มนุษย์และสิ่งสร้างทั้งหมดเป็นส่วนหนึ่งของพระสังฆธรรมอันสูงส่ง ศักดิ์สิทธิ์ และบริสุทธิ์
2. เพื่อยกย่องความหมายของชีวิตมนุษย์ อันจะพัฒนาศักยภาพแห่งปัจเจกชนในทุกมิติถึงขีดสุดอย่างสมบูรณ์
3. เพื่อรักษาตุลยภาพในการดำเนินชีวิต ตามครรลองแห่งการเจริญเติบโตของแต่ละบุคคล
4. เพื่อให้ผู้ร่วมงานอยู่ในบรรยากาศแห่งศาสนาและศีลธรรมอันดีงาม
5. เพื่อความเป็นเลิศทางวิชาการในบริบทแห่งความเป็นมนุษย์

วัตถุประสงค์

สถาปนาการศึกษาเซนต์คาเบรียลส์ ตั้งขึ้นสำหรับทุกคนโดยไม่แบ่งชั้นวรรณะเพราะถือว่าทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพเหมือนกันในการพัฒนาปัจเจกภาพของตน และแบ่งปันความเชื่อแก่ผู้ต้องการ ตลอดจนให้ความช่วยเหลือตามความสามารถที่พึงมี

นโยบาย

1. พัฒนาศักยภาพของบุคคลให้สำนึกในคุณค่าแห่งความเสียสละ รับผิดชอบและมีเจตนาที่ปฏิบัติอย่างจริงจัง ในการช่วยเหลือคนยากจน สนับสนุนความยุติธรรมและส่งเสริมคุณค่าของความเป็นมนุษย์

2. ชูแนะให้ทุกคนเปิดรับการเติบโต โดยการเปิดใจรับและสัมผัสกับความเป็นจริงของ โลกรอบด้าน

3. การให้การศึกษาเป็นการรับใช้พระเจ้าทางหนึ่ง ทั้งนี้ต้องเหตุผลที่ว่า การอบรมสั่งสอนให้บุคคลบรรลุธรรมอันสูงส่ง นับเป็นงานเอกิบาลส่วนหนึ่งของพระศาสนจักร

4. อบรมสั่งสอนให้บุคคลอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างสันติ

การพัฒนาบุคลากร

1. รู้จักการใช้ชีวิตร่วมกันเป็นหมู่คณะ
2. รู้จักดำเนินการร่วมกันเป็นหมู่คณะ
3. รู้จักให้ความสำคัญแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และเปิดโอกาสให้พวกเขามีส่วนร่วมใน

การอบรม

2. การจัดการศึกษาของคณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร (ตั้งขึ้นในไทย ปี ค.ศ. 1989 พ.ศ. 2441)

คณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร มีต้นกำเนิดจากประเทศฝรั่งเศส ในปี พ.ศ. 2239 สมาชิกของคณะเป็นนักบวชสตรีที่ทำงานอุทิศตนเพื่อสังคม ในด้านการรักษาพยาบาล ผู้เจ็บป่วยและให้การศึกษาแก่เด็กและเยาวชน ปัจจุบันขยายสาขาไปทุกทวีปของโลก

ค.ศ. 1989 (พ.ศ. 2441) พระสังฆราชหลุยส์ เว (Louis Vey) ประมุขมิสซังกรุงเทพฯ ได้ขอให้อธิการบดีเจ้าคณะแขวงที่ไซ่ง่อนให้ส่งภคินีเซนต์ปอลฯ มาทำงานด้านการรักษาพยาบาลที่โรงพยาบาลเซนต์หลุยส์ มีภคินีรุ่นแรก 7 คน ตั้งนั้นโรงพยาบาลเซนต์หลุยส์ จึงเป็นสนามแพร่ธรรมแห่งแรก

ค.ศ. 1905 คุณพ่อกอสมเบต์เจ้าวัดอัสสัมชัญ ขอให้คณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร มาเปิดโรงเรียนคาทอลิกสำหรับเด็กหญิงสอนภาษาต่างประเทศ, ดนตรีและการฝีมือ

คณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร ได้จัดการศึกษาในระบบโรงเรียนได้แก่เยาวชนในระดับต่าง ๆ

โรงเรียนที่คณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร มี 2 ประเภท คือ

ประเภทที่ 1 โรงเรียนของคณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร จะใช้นโยบาย

ของโรงเรียนในเครือคณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร อาทิเช่น

1. โรงเรียนอัสสัมชัญคอนแวนต์ (ค.ศ. 1905/ พ.ศ. 2448)
2. โรงเรียนซางตาครู้สคอนแวนต์ (ค.ศ. 1906/ พ.ศ. 2449)
3. โรงเรียนเซนต์โยเซฟคอนแวนต์ (ค.ศ. 1907/ พ.ศ. 2405)
4. โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสซาเวียร์คอนแวนต์ (ค.ศ. 1925/ พ.ศ. 2468)

เป็นต้น

ประเภทที่ 2 โรงเรียนของมิสซังหรือสังฆมณฑล จะใช้นโยบายของโรงเรียน

ในเครือและนโยบายของโรงเรียนมิสซังหรือสังฆมณฑล โดยยึดมนโยบายของสภาการศึกษา

คาทอลิกมาปรับให้ อาทิเช่น

1. โรงเรียนเซนต์แอนโทนี ฉะเชิงเทรา
2. โรงเรียนมารดานวมล ฉะเชิงเทรา
3. โรงเรียนมารีย์วิทยา โคราซ

เป็นต้น

โรงเรียนของคณะฯ ทุกโรงเรียนมีนักเรียนได้รับการยกเว้นค่าเล่าเรียนบางส่วน เช่น ยกเว้นค่าหอพัก ค่าอาหารหรือได้รับการยกเว้นทั้งหมด

โรงเรียนในเครือของคณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร ทุกแห่ง มีปรัชญาการศึกษา ที่มาจากจิตตารมณ์ของคณะที่ว่า "ซื่อสัตย์ ราบเรียบ การงาน" นั่นคือให้ผู้เรียนรู้จักและเข้าใจ ความหมายที่แท้จริงของชีวิต โดยดำเนินชีวิตอย่างมีระเบียบ วินัย สุภาพ เรียบง่ายและมี เมตตาธรรม (ไทยมิชชัน ปีที่ 5 ฉบับที่ 50 หน้า 7, 2539)

ปรัชญาการศึกษา

การศึกษาของโรงเรียนในเครือเซนต์บอส เดอ ซาร์ตอร์ คือ การให้ผู้เรียนรู้จักและเข้าถึงสังคมอันสูงส่งแห่งความเป็นมนุษย์ ด้วยการดำเนินชีวิตอย่างมีระเบียบวินัย สุภาพเรียบร้อย และเปี่ยมด้วยเมตตาธรรม มีเจตนารมณ์แน่วแน่ที่จะศึกษาคาสตร์และศิลป์แขนงต่าง ๆ ประกอบหน้าที่การงานซึ่งตนเองรับผิดชอบอย่างเต็มความสามารถ รวมทั้งเรียนรู้ที่จะรักษาสุขภาพพลานามัยของตนเพื่อให้ร่างกายและจิตใจอยู่ในสภาวะที่จะประพฤติกิจและปฏิบัติภารกิจให้ลุล่วง ไปด้วยดี

วัตถุประสงค์

โรงเรียนมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินการคือ

1. เพื่อสร้างนักเรียนให้เป็นคนศรัทธาในศาสนาและยึดมั่นในหลักธรรม มีจิตตารมณ์แห่งพระวรสาร เพียบพร้อมไปด้วยคุณธรรมและจริยธรรม มีค่านิยมที่ถูกต้อง มีความเข้าใจและซาบซึ้งในคุณค่าของวัฒนธรรม
2. เพื่อให้นักเรียนรู้จักดำเนินชีวิตในโลกแห่งความจริง ยอมรับตัวเอง และยอมรับผู้อื่น ดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย มีวินัย
3. เพื่อสร้างนักเรียนให้เป็นคนมุ่งมั่นที่จะประกอบสัมมาอาชีพ รักการทำงาน ซынขันแข็ง รู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ
4. เพื่อสร้างนักเรียนให้มีความรับผิดชอบต่อตัวเองและสังคม รู้จักการแบ่งปันให้ผู้อื่นด้วยความรักและความเสียสละ
5. เพื่อสร้างนักเรียนให้มีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ ประยุกต์ ริเริ่มสร้างสรรค์ใฝ่รู้ และเพิ่มพูนทักษะที่จำเป็นต่อการเรียนและดำรงชีพในอนาคต
6. เพื่อเสริมสร้างให้นักเรียนผู้มีพลานามัยที่สมบูรณ์

นโยบาย

เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ข้างต้น โรงเรียนมีนโยบายที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาของเซนต์บอโล เดอ ชาร์ตร ต้องเป็นการศึกษาเพื่อคุณภาพชีวิต โดยเน้นให้ผู้เรียนคร่ำครึในศาสนา มีคุณธรรม จริยธรรม และสามารถคิดแก้ไขปัญหาด้วยสันติวิธี มีสติ เหตุผล และความสุ่มรอบคอบ รักและซาบซึ้งในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม และมรดกของชาติ
2. การศึกษา เน้นให้เด็กเรียนรู้จักตัวของตัวเอง รู้จักเข้าใจผู้อื่น และยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีวินัย มีความเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี มีความเห็นอกเห็นใจและพยายามช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา เศรษฐกิจและสังคม และพร้อมที่จะร่วมมือในกิจกรรมทั้งทางด้านการศึกษาและด้านอื่น ๆ อันจะอำนวยประโยชน์แก่บวงชน
3. การศึกษา ต้องเป็นการศึกษาที่เน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ พื้นฐานในการดำรงชีวิตและในการประกอบอาชีพ สามารถพึ่งตนเอง และดำรงชีวิตอย่างมีความสุข เป็นพลเมืองดีภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เป็นผู้ที่มีความมั่งคั่ง มีเกียรติยศ อุดหนุน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค มุ่งมั่นที่จะประกอบอาชีพสุจริต

การศึกษาของโรงเรียนในเครือภคิเซนต์บอโล เดอ ชาร์ตร

1. รู้จักและ เข้าถึงสังฆธรรมอันสูงส่งแห่งความเป็นมนุษย์
2. มีระเบียบวินัย
3. สุขภาพเรียบร้อย
4. เข้มงวดด้วยเมตตาธรรม
5. มีเจตนารมย์แน่วแน่ที่จะศึกษาคาสตร์และศิลป์แขนงต่าง ๆ
6. ประกอบหน้าที่การงานที่ตนเองรับผิดชอบอย่างเต็มความสามารถ
7. เรียนรู้ที่จะรักษาสุขภาพพลานามัยของตน
8. คร่ำครึในศาสนา ยึดมั่นในหลักธรรม มีจิตตารมณ์แห่งพระวรสาร

9. มีคุณธรรมในจิตใจ มีค่านิยมทางศีลธรรมและจริยธรรมอันถูกต้อง
10. ซาบซึ้งในคุณค่าของวัฒนธรรม
11. รู้จักดำเนินชีวิตในโลกแห่งความจริง
12. ยอมรับตัวเองและยอมรับผู้อื่น
13. มุ่งมั่นที่จะประกอบสัมมาอาชีพ รักการทำงาน ซื่อสัตย์
14. มีความเป็นหนึ่งเดียว รู้จักร่วมมือกันและทำงานร่วมกับผู้อื่น
15. มีความรับผิดชอบต่อตัวเองและสังคม รู้จักแบ่งปันให้ผู้อื่นด้วยความรักและความเสียสละ
16. รู้จักเรียนรู้ที่จะมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และมีทักษะ

3. การจัดการศึกษาของคณะอัครสุลินแห่งสหภาพโรมัน (ตั้งขึ้นในไทย ปี ค.ศ. 1924 หรือ พ.ศ. 2467)

ปี ค.ศ. 1924 ซิสเตอร์อัครสุลิน 4 ท่าน เข้ามายังประเทศไทยและทำงานในโรงเรียนจีนที่วัดกาลหว่าร์ ซึ่งปัจจุบันเป็นโรงเรียนกุหลาบวัฒนา

ปี ค.ศ. 1928 ก่อตั้งโรงเรียนมาแตร์เดอีวิทยาลัย

ปี ค.ศ. 1932 ก่อตั้งโรงเรียนเรยีนาเชลี เชียงใหม่

ปี ค.ศ. 1955 ก่อตั้งโรงเรียนวาสุเทวี กรุงเทพฯ

ปรัชญาการศึกษาของโรงเรียนอัครสุลินในประเทศไทย

การศึกษาอัครสุลินมีเป้าหมายที่การอบรมคนทั้งครบตามปรัชญาที่ว่า

อบรมเสริมคนให้ครบ

ประสพธรรมอันสูงส่ง

ปัญญาแตกฉานมั่นคง

เสริมส่งเป็นคน - จนสมบูรณ์

คุณลักษณะพึงประสงค์ในศิษย์อริสโตเติล

1. การอุทิศตนรับใช้ (SERVIAM)
2. มีคุณธรรมต่าง ๆ อันนำไปสู่จิตตารมณ์แห่งการอุทิศตนรับใช้
3. มีการพัฒนาความเชื่อและความศรัทธา
4. มีความรักของกายใจเด็ดเดี่ยว
5. มีความยุติธรรมและสันติ
6. มีการช่วยเหลือผู้อื่น
7. มีความเป็นผู้นำ
8. มีวิสัยทัศน์รอบกว้างที่อบอุ่น
9. มีประชาธิปไตยในการดำเนินชีวิต

คุณลักษณะของครูโรงเรียนอริสโตเติล

1. เป็นครูด้วยชีวิต
2. มีบุคลิกในสิ่งที่ดีการสอน
3. มีการพัฒนาทางวิชาการ
4. มีการพัฒนาวิธีการสอนและการปกครองนักเรียน
5. มีการปกครองด้วยเหตุผล
6. มีการลงโทษนักเรียนด้วยความรัก
7. มีความร่วมมือในการปลุกฝังความดีงาม
8. ให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมการอบรม
9. มีการปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ
10. รักศักดิ์ศรีและอุทิศตน

สรุป โรงเรียนอัสสัมชัญ

1. การมีโรงเรียนพี่/โรงเรียนน้อง
2. การปลูกฝัง Serviem ตั้งแต่เด็ก สอนให้เห็นคุณธรรมการช่วยเหลือคนยากจน
3. จำนวน Sister ลดลงมาจากเมื่อก่อน ครูฆราวาสจึงมีส่วนช่วยในการจัดการศึกษา
4. สมาคมผู้ปกครองและศิษย์เก่ามีประสิทธิภาพดีมาก ให้ความช่วยเหลือในเรื่องการจัดการศึกษา เช่น การสอน Computer ในระบบ Futerkid การสอนวิทยาศาสตร์ Computer Math การศึกษาเอกโรงเรียน สมาคมครู ถือเป็นครอบครัวเดียวกัน เป็นพี่น้องกัน ไม่ถือชั้นวรรณะ
5. หลังการสังคายนาวาตีกันครั้งที่ 2 มีการทบทวนเรื่องโรงเรียน และมี Sister เหลือน้อยที่จะมาบริหาร จึงมีการชักชวนศิษย์เก่ามาช่วยดำเนินการ
6. มีชั่วโมงศีลธรรม, จริยธรรม, สันทนาการ เพิ่มขึ้น
7. เน้นที่คุณลักษณะของตัวครูให้มีคุณธรรม : โดยการพัฒนาครูในเรื่องเจตนาภมย์ของนักบุญอัครทูต
8. หลังสังคายนาวาตีกันครั้งที่ 2 มีการตื่นตัวมากขึ้น ในประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้
 - การบริหารงานจากนักบวช มาเป็นฆราวาส
 - การเปิดใจรับศาสนาอื่น ๆ
 - ให้สิทธิและเอาใจใส่ผู้ด้อยโอกาส
 - มีความเชื่อว่ามีวิทยากรใหม่ ๆ มาจากพระเจ้า
 - เด็กทุกคนเป็นบุตรของพระเจ้า ดังนั้นเด็กทุกคนต้องได้รับการช่วยเหลือ
9. การพัฒนาครู โดยส่งไปเข้ารับการอบรมกับกระทรวงศึกษาธิการ หรือมีการอบรมภายในโรงเรียน (Inservice Training) การนิเทศการสอนโดยครูฝ่ายวิชาการต่าง ๆ

10. แนวทางในการจัดการศึกษาในช่วงปี พ.ศ. 2492-2502

- ประถม 1-4
- มัธยม 1-8

มีทั้งประจำและไป-กลับ เด็กประจำจะได้ฝึกในเรื่องระเบียบวินัยดีมาก

เพราะเป็นการฝึกแบบฝรั่ง

11. มุ่งสร้างให้นักเรียนมีความประพฤติดี

จากการให้สัมภาษณ์ของ รศ.ดร.อุษา สุตรสมาน ท่านเล่าว่า

"ผู้ที่ได้มีความประพฤติดี จะได้ blue bow (โบว์สีน้ำเงิน)

ติดที่กระเป๋าสีเหลือง ได้เทอมละหนึ่งเวลาประกาศผลสอบ จะ

ประกาศรวมทั้งหอประชุม โดยจะเรียกชื่อ เช่น ที่หนึ่ง

ต.ญ..... ความประพฤติ 10 คะแนน 87 % และคน

ได้รับโบว์จะขึ้นมารับบนเวทีกับมาแบร์ (อาจารย์ใหญ่)

นับว่าเป็นเกียรติมาก

12. กิจกรรมการเรียนการสอน (2492 - 2502)

- ใช้สื่อการสอนน้อยมาก ส่วนมากใช้ตำราเท่านั้น
- ใช้วิธีสอนแบบบรรยาย
- ให้นักเรียนออกมาทำแบบฝึกหัดหน้ากระดานเป็นครั้งคราว
- ไม่มีกิจกรรมอภิปรายกลุ่ม
- ลักษณะการสอน โดยครูเป็นศูนย์กลาง Teacher - centered
- การเรียนคำสอน (ทางศาสนา) เรียนตอนเช้าก่อนชั่วโมงปกติ

13. การวัดและการประเมินผลการเรียนการสอน (2492-2502)

มีการสอบข้อเขียน ส่วนมากเป็นปรนัย

การสอบภาคปฏิบัติมีน้อยมาก จะเป็นวิชาวาดเขียน วิชาการเรียน การฝีมือ

สรุป

ในยุคนี้ เป็นยุคที่มีพัฒนาการในลักษณะหลากหลาย มีสถานการณ์เกิดขึ้นมากมาย ซึ่งแต่ละสถานการณ์ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบายและการดำเนินการของ โรงเรียน คริสตัง เป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ ในช่วงแรกของยุคนี้ เป็นช่วงของการสร้าง โรงเรียน คริสตัง ซึ่งมีมากมาย อันประกอบด้วยคณะนักบวชชาย-หญิง คณะคริสตังหรืออัครสังฆมณฑล ซึ่งมีแนวนโยบายของการจัดการศึกษาหลากหลายกันไป แต่ยังคงความเป็นคาทอลิกที่ยังคงยึดมั่นใน คุณธรรม จริยธรรมของศาสนาคริสต์ และดำเนินการโรงเรียนเพื่อส่งเสริมให้ ความรู้ แก่เด็กที่เป็นบุตรของชาวต่างชาติที่เข้ามาทำงานใน ไทย ซึ่ง เด็กเหล่านั้นส่วนมากจะเป็นเด็ก สองสัญชาติ ที่เกิดกับมารดาชาวไทย บุตรหลานชาวจีนที่ประกอบใน ไทย เด็กทั่วไปซึ่งการ ดำเนินการ ในยุคนี้จะเป็นการสอนให้มีความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ ในภาษาซึ่งส่วนมากจะเป็น ภาษาอังกฤษและฝรั่งเศส แต่ก็ยังคงมีการสอนภาษาไทยด้วย พร้อมกับสอดแทรกคุณธรรม ทางศาสนา โดยยังคงมุ่งหวัง ให้เด็กเหล่านั้น เข้ารีตนับถือศาสนาคริสต์ โรงเรียน คริสตัง ในยุคนี้จึง เพื่อผู้เป็นที่หมายตาของคนชั้นกลาง ในสังคมมากพอควร

การดำเนินการของ โรงเรียน คริสตัง ที่ค่อนข้าง จะ ได้ผล ในยุคนี้ ทำให้รัฐ เริ่ม เห็นความสำคัญของการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนทั่วไป ที่อยู่ทั่วประเทศ โดยเฉพาะ พระเนตรอันยาวไกลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ที่ทรง พระราชดำริ ดำเนินถึงความจริงของประเทศไทยหากประชาชนในชาติมีความรู้ความสามารถ ทัดเทียมชนต่างชาติ จึงทรงพระราชทานให้กำเนิด โครงการศึกษาแห่งชาติ เป็นบทบัญญัติฉบับ แรกอันเกี่ยวกับการศึกษาในปี พ.ศ. 2452 ที่มีสภาพบังคับให้ประชาชนไทยจะต้องได้รับการ ศึกษาขั้นพื้นฐานและมีการพัฒนาเป็นแผนการศึกษาแห่งชาติในยุคต่อ ๆ มา จึงกล่าวได้ว่า โรงเรียน คริสตังหรือการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา โดยมีชั้นนารีกายโรมันคาทอลิก เป็นแรงกระตุ้นและจุดประกายให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โฉมหน้าของการจัดการศึกษาของไทย และปรับปรุงต่อมาจนทุกวันนี้

อย่างไรก็ตามการจัดการศึกษาโดยโรงเรียน ก็ยังคงมีอยู่โดยมีการปรับปรุง แบบให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐที่ปรับปรุงออกมาสู่สาธารณชน แต่โรงเรียน คริสตัง ก็ยังคง เป็นแม่แบบในเรื่องของการศึกษาอีกหลายประการ อาทิ หนังสือเรียน ระเบียบวินัย โดย สามารถวิเคราะห์ออกเป็นประเด็น ได้ดังนี้

1. องค์การทางการศึกษา

ในระยะแรก ๆ ตั้งแต่ต้นรัชการที่ 5 การจัดการศึกษายังเป็นหน้าที่ของคณะนักบวช เช่นเดียวกับในยุคที่ 1 คณะนักบวชที่สำคัญในระยะนี้ เริ่มจากคณะสงฆ์จากคณะมิสซังแห่งกรุงปารีส ภารกิจพื้นเมือง คณะรักไม่กางเขน (พ.ศ. 2343) ภราดาคณะเซนต์คาเบรียล (พ.ศ. 2424) ซิสเตอร์คณะเซนต์โมรี หรือคณะพระกุมารเยซู ภารกิจคณะเซนต์บ็อล เดอซาร์ตอร์ และภารกิจคณะออร์สูลีน (พ.ศ. 2467) ตามลำดับ

เมื่อมีการขยายการจัดการศึกษาให้แก่เด็กคริสตัง ตามส่วนต่าง ๆ ของประเทศไทย คณะนักบวชดังกล่าวก็ได้ออกเดินทาง ไปวัดตั้งส่วนหนึ่ง และส่วนหนึ่งก็เกิดจากการรวมแรงรวมใจกันของบุคคลต่าง ๆ ในชุมชนคริสตังนั้น ๆ ซึ่งบางครั้งก็มีเนรที่น่ายังฝึกงาน และฆราวาสคริสตังเข้ามาช่วยในการจัดการ ถือได้ว่าเป็นการรวมตัวของทางวัดและชุมชน เพื่อให้ลูกหลานของชาวคริสตังในชุมชนได้มีโรงเรียนเรียนเรียนคำสอนและหนังสืออย่างไรก็ตาม ทางวัดหรือคณะนักบวชก็เป็นองค์กรหลักที่ดูแลการจัดตั้งและจัดการศึกษาของโรงเรียนดังกล่าว

องค์กรทางการศึกษาที่น่าสนใจมากเพราะเป็นความคิดที่ล้ำสมัยของยุคนั้น คือ สมาคมนักเรียนเก่าโรงเรียนอัสสัมชัญ ซึ่งก่อตั้งใน พ.ศ. 2453 โดยคุณพ่อสงสมเบต ผู้ก่อตั้งโรงเรียน โดยจัดให้มีสิ่งบันเทิงต่าง ๆ ที่มีชีวิตคือละครกรรม, การแสดง, ดนตรี, การละเล่น และการอภิปราย และเป็นการป้องกันมิให้พวกเขาหลงไปกับความวุ่นวายของสังคมเมือง นอกจากนี้ยังคงรักษาและเพิ่มพูนการศึกษาแบบคริสตังที่พวกเขาเคยได้รับมาแต่เดิมไว้ด้วย องค์กรนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงวิสัยทัศน์ของคุณพ่อสงสมเบต และคณะภราดา ในยุคนั้นที่ได้เตรียมการรองรับเด็กที่จบจากโรงเรียนไปให้ได้รับการดูแลและมีชีวิตที่ดีงาม โดยไม่ถูกระแสสังคมกลืนไป องค์กรนี้ได้เติบโตขึ้นเรื่อย ๆ และเป็นกำลังสำคัญในการทะนุบำรุงโรงเรียนอัสสัมชัญในปัจจุบัน ตลอดจนเป็นต้นแบบการก่อตั้งสมาคมนักเรียนเก่าของโรงเรียนคริสตังอื่น ๆ ในโอกาสต่อมาด้วย

องค์กรทางการศึกษาเป็นองค์กรหนึ่งที่มีบทบาทสูงในการดำเนินงานกิจการของโรงเรียน ในยุคนั้น ให้ดำเนินไปได้แม้ในสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ คือกิจการโรงเรียน ทางรัฐบาลได้ออกกฎระเบียบเกี่ยวกับมาตรฐานและกฎระเบียบต่าง ๆ รวมทั้งการจ้างครูชั้น ใน พ. ศ.

2465 จึงมีการก่อตั้งกิจการโรงเรียน เพื่อรวบรวมเงินบริจาคที่ได้จากการเรียไประจำปี ในทุกวัดเงินบริจาคที่ได้รับได้จัดส่งให้แก่พระสังฆราช เพื่อนำมาใช้ในกิจการโรงเรียนทั้งนั้น จึงเห็นได้ว่าชุมชนคริสตัง ซึ่งนำโดยทางวัดได้ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาของลูกหลาน และมีการดำเนินการเพื่อช่วยให้โรงเรียนสามารถดำเนินไปได้ โดยมีเงินจ่ายค่าจ้างครูได้ ทั้งที่โรงเรียนคริสตังส่วนใหญ่ในยุคนั้น จัดการศึกษาแบบให้เปล่า และเพิ่งเริ่มเก็บค่าบำรุงโรงเรียนบ้างในภายหลัง ซึ่งก็ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายเพื่อจัดการศึกษาอยู่แล้ว

ต่อมา ได้มีการตื่นตัวกันมากในเรื่องของสวัสดิการต่าง ๆ ที่ครูผู้สอนในโรงเรียนคริสตังควรจะได้รับ เนื่องจากรัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติเพื่อมาควบคุมให้ครูผู้สอน ได้มีแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน จึงมีการรวมกลุ่มของคณะครูจากโรงเรียนคาทอลิกขึ้นเพื่อเรียกร้องสิทธิและดำรงไว้ในสิทธิที่ควรจะได้รับจากรัฐบาล

2. ปรัชญา แนวคิด หลักการ

การจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา แม้ว่าจะมีความคล้ายคลึงกันในยุคแรก แต่เริ่มมีความชัดเจน ในส่วนของการให้การศึกษาแก่เด็ก หรืออาจนับได้ว่าเป็นยุคแรกที่มีการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาในโรงเรียนอย่างเป็นทางการ คณะนักบวชที่ทำงานด้านการศึกษาได้เริ่มก่อตั้งโรงเรียน โดยมุ่งดูแลชีวิตและจิตวิญญาณของลูกหลานชาวคริสตัง ให้รู้จักรักพระเจ้าและเติบโตขึ้นเป็นคริสตังที่ดีเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม ด้วยเหตุที่เด็กทุกคนเป็นลูกพระเจ้า เปรียบได้กับลูกแกะที่หลงทางไป การรับนักเรียนเข้าโรงเรียนจึงไม่จำกัดเฉพาะเด็กคริสตังเท่านั้น และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ตามเขตภูมิภาคในประเทศไทย ในสมัยรัชการที่ 5-6 นั้น รัฐบาลยังไม่สามารถจัดตั้งโรงเรียนเพื่อให้การศึกษาแก่เด็กไทยในจังหวัดต่าง ๆ โดยเฉพาะในชนบทได้อย่างทั่วถึง คนนอกศาสนาต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องส่งลูกหลานเข้าโรงเรียน ตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 จึงต้องการส่งบุตรหลานของตนมาเข้าโรงเรียนคริสตังที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้น โรงเรียนคริสตังในยุคนั้นจึงจัดตั้งและดำเนินไปโดยเป็นการถวายแด่พระเป็นเจ้า เพื่อเผยแผ่ความรักและความเมตตาของพระองค์ไปสู่เด็ก ๆ ทุกคนในทุกหมู่เหล่า

ความมุ่งหวังของนักบวชที่ก่อตั้งโรงเรียนต่อการใช้การศึกษาแก่เด็กนอกศาสนา คือ เพื่อสอนคำสอนให้พวกเขา รู้จักพระเจ้าเป็นเจ้า เพื่อเขาจะได้กลับใจมาเชื่อในพระเจ้าและรับศีลล้างบาปมาเป็นคริสตัง เป็นลูกของพระเจ้า โดยสมบูรณ์ต่อไป ด้วยเหตุนี้การเรียนในโรงเรียนคริสตังในยุคนั้น แม้จะมีวิชาสามัญชัดเจน แต่การเรียนคำสอนก็ยังมีความสำคัญสูงสุด และกิจกรรมการดำเนินชีวิตในโรงเรียนก็เพื่อให้เด็ก ๆ ได้เติบโตขึ้นมาในบรรยากาศของสังคมคริสตชนแท้ และเป็นคริสตังที่ติดต่อไป นิทรรศการทางศาสนา และกิจกรรมสังคมสงเคราะห์ เพื่อรับใช้เพื่อนมนุษย์ที่ยากลำบากต่าง ๆ จึงกลืนอยู่เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนตามปกติ ที่นักเรียนโรงเรียนคริสตังทุกคนต้องประสบและคุ้นเคย นอกจากนั้นการดำเนินชีวิตตามรอยของพระเยซูคริสต์เข้าก็เป็น แนวปฏิบัติสำคัญที่นักบวชและฆราวาสที่เคร่งศาสนาทุกคนปฏิบัติตาม อย่างเคร่งครัด และกล่อมเกล้าผ่านการบอกเล่า ดึงเตือน อบรม และเป็นแบบอย่างให้แก่เด็กทุกคนในโรงเรียนด้วย แม้เมื่อกฎระเบียบต่าง ๆ ของรัฐจะเริ่มเข้ามากำหนดแนวปฏิบัติต่าง ๆ ในการจัดการศึกษาของโรงเรียนคริสตังมากขึ้นเรื่อย ๆ ในรัชการที่ 6 - 7 - 8 จนถึงในรัชกาลปัจจุบัน แต่ความเชื่อทางศาสนาที่แน่วแน่นคงของบรรดานักบวช และฆราวาสที่ได้รับคัดเลือกการเป็นครูของเด็ก ๆ ก็ยังเป็นสิ่งที่มิมีอิทธิพลสูงมากในการกำหนดที่ทำและการปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนทั้ง โดยที่รู้ตัวและไม่รู้ตัวของครูผู้เป็นนักบวช และฆราวาสที่เคร่งศาสนาเหล่านี้

3. จุดมุ่งหมายวัตถุประสงค์

ด้วยความเชื่อที่รื้อเรณของนักบวชทั้งหลายนี้ ทำให้จุดมุ่งหมายหลักในการจัดการศึกษา ระดับประถมของโรงเรียนคริสตังมุ่งที่การสอนให้เด็ก ๆ "รู้อสิ่งจำเป็น เพื่อที่จะเป็นคริสตังที่ดี และปฏิบัติหน้าที่ของตนได้ตามมาตรฐานของเขา" ทั้งนี้แม้ในระยะต่อ ๆ มา ที่รัฐกดดันให้โรงเรียนคริสตังเปลี่ยนภาษาที่ใช้ในการสอน และเข้าควบคุมเรื่องต่าง ๆ มากมาย เนื่องจากปัญหาการเมืองและความมั่นคงของประเทศ ในช่วงรัชการที่ 6 - 7 โรงเรียนก็ยังได้ "เพื่อสิทธิต่าง ๆ" เพื่อให้ได้มีโอกาสสอนคำสอนเด็กคริสตัง ซึ่งเรื่องนี้สำคัญกว่าสิ่งอื่น

อย่างไรก็ตามด้วยอิทธิพลจากภาวะเป็ยบต่าง ๆ และความต้องการของคนในชุมชน โรงเรียนจึงเริ่มให้ความสำคัญแก่การเรียนหนังสือ เพื่อให้เด็กอ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็น รู้วิชาการต่าง ๆ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข นับเป็นวัตถุประสงค์ที่เริ่มมีความสำคัญเป็นอันดับสองของการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาของโรงเรียนคริสต์ตั้งทั้งหลายในยุคที่สองนี้

4. นโยบายและการจัดการ

ในยุคนี้มีการกำหนดนโยบายในการให้การศึกษาแก่เด็กทั้งในเมืองหลวง และภูมิภาค โดยคำนึงถึงการนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการดำรงชีวิต โดยมีการจูงใจให้เด็กคริสต์ตั้งเข้าเรียนโดยไม่เสียค่าเล่าเรียน แต่ต้องช่วยกันบำรุงรักษาโรงเรียนของพวกเขา นอกจากนี้ยังมีการกำหนดระยะเวลาของการศึกษาให้สอดคล้องกับภาคเกษตรของไทย อาทิ สัปดาห์เรียนจาก 9-10 เดือน/ปี เป็น 5-6 เดือน/ปี คือสัปดาห์หยุดทำนาที่ครอบครัวมีงานมาก แต่อย่างไรก็ตามการจัดการศึกษาในยุคนี้ยังคงมีเจตจำนงที่จะทำให้การศึกษาแก่บุคคลทั้งที่เป็นคริสต์ตั้งและนอกศาสนา เพื่อให้เป็นบุคลากรที่ดีของสังคม ต่อมาเมื่อมีการตราพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 เพื่อควบคุมโรงเรียนเงินที่ประกอบการในประเทศไทย มีผลให้โรงเรียนคริสต์ตั้งไม่สามารถดำเนินการได้อย่างอิสระ จึงต้องกำหนดนโยบายให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติดังกล่าว

5. กลุ่มเป้าหมาย

ในยุคนี้ กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย บุตรหลานของชาวคริสต์ตั้งต่างชาติที่เข้ามาทำงานในไทย และบุตรหลานชาวไทยที่หวังจะให้เข้ารับนับถือศาสนาคริสต์ เด็กยากจนตามต่างจังหวัด แต่สำหรับในเมืองหลวง ชาวจีนที่ประกอบการพาณิชย์กรรมได้ส่งบุตรหลานเข้าเรียนเป็นอันมาก นอกจากนี้ข้าราชการไทยระดับสูง เชื่อพระวงศ์ ยังส่งบุตรหลานเข้ารับการศึกษานในโรงเรียนคริสต์ตั้งอีกด้วย แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าเด็กสองสัญชาติที่เกิดในประเทศไทย ซึ่งเกิดจากมารดาชาวไทย และบิดาเป็นชาวต่างชาติ ที่ไม่ได้สมรสให้ถูก

ต้องตามกฎหมาย และมารดาเป็นคนต่างศาสนา มีมากมายในยุคนี้ เป็นเด็กที่ถูกทอดทิ้ง จากที่ไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม อันจะเป็นภาระของสังคม ทำให้โรงเรียนคริสตังให้ความช่วยเหลือในการรับเข้าศึกษาเป็นจำนวนมากด้วยเช่นกัน

6. บุคลากร

ในช่วงแรกของยุคนี้ ครูผู้สอนหรือบุคลากรทางการศึกษาจะเป็นชาวต่างชาติและมีครูไทยคอยกำกับในการใช้ภาษาไทยเท่านั้น ต่อมาเริ่มพัฒนาเป็นคนที่กำลังฝึกงาน คริสตังที่มีการศึกษาดีและยินดีจะช่วยงาน เริ่มเข้ามามีบทบาทในการช่วยการสอนหนังสือในโรงเรียนคริสตัง แต่ต่อมาเมื่อมีการบัญญัติกฎหมายในยุคหลังทำให้รูปแบบของบุคลากรเริ่มเปลี่ยนแปลงมากขึ้น คือมีการบังคับให้สอนภาษาไทย จึงมีครูไทย และศิษย์เก่าเข้ามาเป็นบุคลากรทางการศึกษามากขึ้น

ต่อมามีการจัดตั้ง โรงเรียนฝึกหัดครูคริสตังขึ้นเพื่อผลิตบุคลากรทางการศึกษา แต่ดำเนินการได้เพียง 2 ปีเท่านั้น ต้องมีอันยุบเลิกไป เนื่องจากเกิดสงครามโลกครั้งที่ 1

ภรรยาคูที่เข้ามาอบรมจึงถูกส่งตัวกลับไปช่วยรบในสงครามโลกครั้งที่ 1 ที่ฝรั่งเศสเป็นอันมาก จึงได้มีการมุ่งเน้นฝึกอบรมภคินีในเมืองให้มากขึ้น เพื่อใช้ในการสอนหนังสือในต่างจังหวัด

7. ที่ตั้ง อาคารสถานที่

โดยส่วนมากโรงเรียนคริสตังในยุคนี้จะดำเนินการสอนในเมืองหลวง และต่างจังหวัด ส่วนอาคารและสถานที่ จะดำเนินการโดยการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงภูมิประเทศ และสร้างอาคารขึ้นขึ้นต้น ในกรณีที่จำเป็นเพียงพอต่อความต้องการใช้สถานที่ แต่ในบางแห่งโรงเรียนคริสตังใช้โบสถ์เพื่อดำเนินการโรงเรียน อาทิ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งก็ได้ผลดีพอสมควรแก่การดำเนินการเรียนการสอน

8. โครงสร้างเนื้อหา วิชา หรือกลุ่มประสบการณ์

เนื้อหาวิชาที่ใช้ในการเรียนการสอนในช่วงแรก เรียนคำสอนหลักธรรมทางศาสนา พร้อมกับวิชาสามัญอื่น ๆ ก่อนที่จะสำเร็จการศึกษาในระดับประถมศึกษาจำเป็นต้องรับศีลมหาสนิท กอนจึงจะสำเร็จหลักสูตร แต่สำหรับวิชาที่ใช้สอนในสมัยต่อมาคือ วิชาภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และฝรั่งเศส แต่มีการเลือกให้เรียนวิชาภาษาต่างประเทศเพียงวิชาเดียว เพื่อให้เกิดความชำนาญและไม่ยากมากเกินไป แต่สำหรับนักเรียนหญิงมีการสอนวิชาการเรียนประกอบด้วย วิชาศิลปะทัศนกรรม และเย็บปักถักร้อย เพิ่มเติมจากวิชาปกติ

9. แบบเรียนและสื่อ

ในยุคต้นหนังสือที่ใช้ในการเรียนการสอนคือ หนังสือที่เกี่ยวกับพระศาสนา อันได้แก่ หลักธรรมจากพระคัมภีร์ และบทสวดมนต์ต่าง ๆ และในยุคต่อมา โรงเรียนคริสตังได้สร้างหนังสือเรียนขึ้นมาใช้ในการเรียนการสอนในโรงเรียน โดยนักบวชชาวฝรั่งเศส คือ ฟ.อี.แลร์ ที่ประพันธ์หนังสือชื่อ ตรุณศึกษา อันเป็นการวางรูปแบบการเรียนภาษาไทย ตั้งแต่ระดับง่าย ไปจนถึงระดับยาก ใช้สำหรับจัดแบ่งระดับของนักเรียน และด้วยความแตกฉานในภาษาไทย ยังได้ประพันธ์เรื่องต่าง ๆ ให้เป็นหนังสือประกอบการอ่าน เสริมทักษะด้วยในหนังสือเล่มเดียวกัน นับว่าเป็นผลงานชิ้นเอกของโรงเรียนคริสตังที่ถ่ายทอดแก่นักเรียนในโรงเรียน และถ่ายทอดออกสู่สาธารณะ ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้นำข้อความบางตอนในหนังสือดังกล่าวบรรจุในแบบเรียนของกรมสามัญศึกษาในยุคต่อมา

10. วิธีสอนและกิจกรรมการเรียนการสอน รวมทั้งภาษาที่ใช้สอน

โรงเรียนคริสตัง ได้ใช้วิธีสอนโดยการถ่ายทอดจากครูผู้สอนไปยังนักเรียน ซึ่งการสอนประเภทนี้ ทำให้นักเรียนได้รับความรู้โดยตรง และเข้าใจต่อการสอนภายในชั้นเรียน สำหรับภาษาที่ใช้ส่วนมากจะใช้ภาษาไทยเป็นหลัก และมีภาษาต่างประเทศคือ ภาษาอังกฤษ และฝรั่งเศส เป็นภาษาที่ 2 นอกจากนี้ยังมีการสอนคำสอนเป็นภาษาต่าง ๆ ใน

บางโรงเรียนคริสต์ก็ ภายหลังจากมีการบังคับให้ใช้ภาษาไทยเป็นวิชาสามัญ โรงเรียน คริสต์ตงและโรงเรียนอื่น ๆ จึงต้องใช้ภาษาไทยเป็นวิชาหลักด้วย แต่ในจังหวัดอื่น ๆ มีการ ใช้ภาษาพื้นเมืองเป็นภาษาที่สอนในโรงเรียนอีกด้วย

11. การประเมินผลการเรียนรู้

ในขณะนี้เมื่อมีการเรียนการสอนแล้ว เพื่อให้ทราบผลการเรียนรู้ จึงได้มีการ ประเมินผล ซึ่งมีการกำหนดเกณฑ์ โดยพิจารณาจากผลงานที่เด็กแสดงออกมา และที่ครู ผู้สอนสังเกตความประพฤติด้านความศรัทธา ความประพฤติด้านจิตตารมณ์ และการสนใจ เรียนคำสอน โดยเฉพาะมีการสอบคำสอนประจำปี

นอกจากนี้การผลิตบุคลากรออกไปสู่สังคม เพื่อรักษาระดับและมาตรฐานของ การเรียนรู้ จึงได้มีการวัดผลการเรียนการสอนในวิชาต่าง ๆ ก่อนที่นักเรียนจะสำเร็จ การศึกษาออกไป ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ได้อย่าง เต็มความภาคภูมิใจ

12. กิจกรรมเสริมหลักสูตร

มีการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ที่เกี่ยวข้องกับศาสนาคริสต์ เพื่อให้นักเรียนได้ มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเพื่อเป็นประโยชน์ต่อสังคม และพัฒนาพื้นฐานทางจิตใจ ซึ่งได้ แก่กิจกรรมพลศึกษา ที่จะต้องวัดให้มีการประชุมสมาชิก คณะพลศึกษาทุกคน ทุกวันศุกร์ต้นเดือน สอนหัวหน้ากลุ่มประชุมทุก 15 วัน อันจะเป็นพลังกระตุ้นให้เด็ก ๆ มีความศรัทธามั่นคง และเป็นทอธารแห่งพระพรพรทานสำหรับอารามามและมิสซัง

นอกจากนี้การที่สมาคมศิษย์เก่า จัดกิจกรรมลันทนาการ เพื่อให้ให้นักเรียนได้มี ส่วนเรียนรู้ในเรื่องกิจกรรมการเข้าสังคม อันจะเป็นการสร้างบุคลิกภาพของนักเรียนใน การทำงานภายหลังจากสำเร็จการศึกษาไปแล้ว

13. การปกครองนักเรียน กฎระเบียบ

การจัดการศึกษาของโรงเรียนคริสตังนี้มีการวางกฎระเบียบเพื่อใช้ในการปกครองนักเรียนให้อยู่ในกรอบแนวความคิดเดียวกัน มีความเป็นเอกลักษณ์ของโรงเรียน อาทิ การแต่งกาย การสวดมนต์ก่อนและหลังทานอาหาร และการหยุดเรียนในวันพฤหัสบดีเพื่อประกอบพิธีทางศาสนา โดยให้นักเรียนถือปฏิบัติเช่นเดียวกัน จากการปกครองที่ตั้งกล่าวข้างต้น ส่งผลให้นักเรียนที่สำเร็จการศึกษาเป็นบุคลากรที่มีวินัยดี มีจิตใจตรงามเป็นที่ต้องการของสังคมโดยรวม แม้กระทั่งในยุคต่อมา

14. การประสานงานระหว่างโรงเรียน วัด บ้าน และชุมชน

จากความกตัญญูที่ได้รับจากภาครัฐ เกี่ยวกับกฎระเบียบต่าง ๆ ทำให้มีการรวบรวมเงินจากการบริจาค ประจำปีในทุกวัด จัดส่งเงินบริจาดดังกล่าวมาใช้ในกิจการโรงเรียน แสดงให้เห็นว่าวัดให้ความช่วยเหลือในกิจการโรงเรียนตลอด และจากการที่โรงเรียนช่วยเหลือเด็กนักเรียนอันเป็นบุตรหลานของชาวบ้าน จึงทำให้ความรู้สึกที่ดีของบ้านกับโรงเรียนมีมากขึ้น และส่งผลกับชุมชนด้วย อันจะเป็นได้จากกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนที่ได้รับการสนับสนุนร่วมมือและประสานงาน จากชุมชนบ้านและวัดเป็นอย่างดี